

RAMMER FOR BUDSJETT 2010 OG ØKONOMIPLAN 2010-2013

INNHold

1	BAKGRUNN	2
2	HOVEDPUNKTER I RAMMESAKEN	3
3	KOMMUNENS TJENESTETILBUD	4
3.1	SENTRALADMINISTRASJONEN	4
3.2	SKOLE- OG BARNEHAGEETATEN.....	5
3.3	HELSE- OG SOSIALETATEN	10
3.4	KULTUR- OG FRITIDSETATEN	20
3.5	TEKNISK ETAT.....	24
4	KOMMUNENS ØKONOMISKE POLITIKK	32
5	FORUTSETNINGER	33
5.1	GENERELLE FORUTSETNINGER	34
5.2	FORUTSETNINGER FOR KOMMUNEØKONOMIEN 2009 OG 2010 I KOMMUNEPROPOSISJONEN.....	35
6	BUDSJETTRAMMER FOR ØKONOMIPLANEN 2010-2013	38
7	DRIFTSBUDSJETTET	42
7.1	KOMMUNENS LØPENDE INNTEKTER	42
7.2	ETATENES DRIFTSBUDSJETT	44
7.3	NETTO FINANSPOSTER OG DISPOSISJONER	53
8	INVESTERINGSBUDSJETTET	55
8.1	INVESTERINGSPROSJEKTER.....	56
9	VIDERE ARBEID FREM MOT ENDELIG FORSLAG TIL ØKONOMIPLAN	57
10	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	58

- Bilag: 1 Kommunens fond
2 Investeringer 2010-2012 i revidert økonomiplan for 2009-2012

1 BAKGRUNN

I tråd med vedtatt budsjettprosedyre, legger rådmannen frem forslag til rammer for neste års budsjett og økonomiplanen for kommende 4-årsperiode. Forslagene er samordnet slik at rammene for årsbudsjettet inngår som det første året i økonomiplanperioden. Rådmannens konkrete forslag til årsbudsjett og økonomiplan legges frem til høsten.

Tidligere år har 1.-tertialsaken (regnskapsgjennomgangen etter 1. tertial) og rammesaken blitt lagt frem samtidig med parallell behandling i de folkevalgte organer. I by.sak 04/09 vedtok imidlertid bystyret at årets rammesak skulle sendes ut 19. juni og behandles av bystyret 27. august (senere endret til 3. september). Ettersom tertialsaken skal behandles både av formannskapet og bystyret 18. juni, har rådmannen valgt å sende ut rammesaken 12. juni slik at innholdet i rammesaken vil være kjent når den folkevalgte behandlingen av tertialsaken finner sted.

Videreføringseffektene i tertialsaken er innarbeidet i rammesaken. Eventuelle vedtak om økt eller redusert bruk av penger i tertialsaken gir en tilsvarende endring i pengemengden som er til disposisjon i rammesaken og påvirker således handlingsrommet som er synliggjort i rammesaken

I rammesaken gis det en kort orientering om Regjeringens kommunalpolitiske opplegg for i år og neste år, presentert i kommuneproposisjonen. Det er viktig å ha kunnskaper om disse forhold for å forstå kommunens økonomiske situasjon og perspektivet fremover.

Økonomiplanen skal med utgangspunkt i dagens økonomiske situasjon og med realistiske anslag på fremtidige inntekter og utgifter, være et instrument for kommunen til å foreta prioriteringer av ressursbruken til ulike formål. Hensikten med rammesaken er vanligvis at bystyret gir signaler om prioriteringer som rådmannen kan forholde seg til ved utarbeidelsen av forslaget for neste års budsjett og økonomiplan som legges frem i begynnelsen av november.

Dersom det etter rammesakens behandling skjer vesentlige endringer i forutsetningene for årsbudsjett og økonomiplan, vil det være en viktig oppgave for rådmannen å gjøre rede for de budsjettmessige konsekvensene og vise hvordan han eventuelt har tilpasset disse i sitt budsjettforslag.

Rammesaken omhandler for det meste kommunens driftsbudsjett. I tillegg gir rådmannen anbefalinger om netto investeringsramme for den kommende 4-årsperioden sett under ett, mens investeringsrammen kun beregningsteknisk blir fordelt på hvert av de fire årene. Rådmannens forslag til investeringsramme tar utgangspunkt i investeringene for 2010-12 slik disse er nedfelt i økonomiplanen for 2009-12. I tillegg gis det en orientering om diverse nye investeringsprosjekter som forutsettes tatt stilling til når endelig investeringsramme fastsettes. Først i rådmannens endelige forslag til økonomiplan vil det bli presentert en fullstendig oversikt over foreslåtte investeringer med tilhørende driftskonsekvenser fordelt på de ulike årene i perioden.

Ved den endelige budsjettbehandlingen til høsten legger rådmannen frem et ferdig balansert

forslag til budsjett der "årets resultat" i sin helhet brukes til å finansiere foreslåtte investeringer. Dette betyr at eventuelle forslag om å øke utgiftene utover rådmannens forslag da må dekkes inn. Ved behandlingen av rammesaken anbefales som regel at det blir anvist dekning for eventuelle merutgifter, men det er ikke et absolutt krav. Ikke balanserte endringsforslag som får flertall ved bystyrets behandling av rammesaken, vil rådmannen søke å innarbeide i det endelige budsjettforslaget.

Kommunens økonomiplan skal følge opp den kortsiktige delen av kommuneplanen. Det er derfor et viktig mål for rådmannens arbeid at føringer og mål gitt i kommuneplanen blir lagt til grunn for innholdet i økonomiplanen. Dette er også en viktig oppgave for etatene i deres arbeid.

2 HOVEDPUNKTER I RAMMESAKEN

I tråd med bystyrets vedtak fra budsjettbehandlingen i februar, er rammesaken innrettet slik at kommunens økonomi skal være i balanse i et langsiktig perspektiv. Som bakgrunn for den videre lesingen vil rådmannen her stikkordsmessig peke på andre viktige punkter som er forutsatt i rammesaken:

- Kommunens tjenestetilbud m.m.:
  - Det er budsjettert med utgifter på 40 mill. kr som **oppreisning til tidligere barnehjemsbarn m.fl.** Det er stor usikkerhet knyttet til endelige utgifter.
  - Det er budsjettert med vekst i **pensjonskostnadene** der særlig utgiftene til AFP (avtalefestet pensjon) øker i forhold til tidligere forutsetninger.
  - **Innsparingstiltak** gjennomføres som forutsatt i gjeldende økonomiplan.
  - **Bofellesskap** for psykisk utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser får oppstart neste år (jf. by.sak 41/07 Boligsosial handlingsplan 2008-2014).
  - **Kamfjord sykehjem** med 64 plasser bygges og settes i drift i 2011. Drift av sykehjemsavdelingen på sykehuset med 14 plasser avvikles samtidig.
  - **Kommuneproposisjonen** gir signaler om årlige **merinntekter på om lag 16 mill. kr** utover forutsetningene lagt til grunn i gjeldende økonomiplan. Utover oppreisningsordningen er det lagt inn midler til **endringer av driftstiltak på om lag 2 mill. kr** pr. år i forhold til tidligere forutsetninger.
- Finansiering av investeringsprosjekter og utviklingen i kommunens gjeld:
  - Det planlegges med et **samlet netto investeringsvolum** for de neste fire årene på 290 mill. kr. Dette er 34 mill. kr mindre enn fireårsrammen i gjeldende økonomiplan, og 89 mill. kr mer enn rammen for de tre siste årene i gjeldende økonomiplan.
  - **Investeringene finansieres med 59 %** fra den løpende driften, 23 % ved bruk av fond, mens 18 % lånefinansieres.

- **Sum lån** til investeringer faller fra 381 mill. kr ved inngangen til 2010 til 363 mill. kr ved utløpet av 2013, dvs. i tråd med målet for lånepolitikken.
- Av **kraftfondets avkastning** i 2010-13 går 21 mill. kr (12 %) til finansiering av driftsutgifter. Målet er at hele avkastningen går til finansiering av investeringer.
- Usikkerhet:

Som vanlig er det flere forhold som det er knyttet stor usikkerhet til som vil kunne medføre endringer i forutsetningene for økonomiplanen. Rådmannen vil her peke på følgende:

- Det er fortsatt stor usikkerhet knyttet til konsekvensene av **finanskrisen** og utviklingen i **fremtidige rentesatser**.
- Det er stor usikkerhet knyttet til fremtidig finansiering av **barnehagene**.
- Det er foreløpig ikke budsjettert med skatteinntekter fra **Anders Jahres dødsbo**. Rådmannen har anslått merinntekter til Sandefjord på 50-125 mill. kr. Inntektene ventes i 2012 og kan for eksempel nyttes til prioriterte investeringer.

3 KOMMUNENS TJENESTETILBUD

I det etterfølgende er det gitt en beskrivelse av kommunens tjenestetilbud. Det er fokusert på kommunens tjenester overfor publikum og i liten grad på de interne funksjoner som driften i kommunen også er helt avhengig av.

For mange av tjenestene er det ført opp KOSTRA-tall for å sammenligne kommunen med kommunene i Vestfold, med andre større kommuner i Norge (gruppe 13, kommuner med mer enn 20.000 innbyggere, med unntak av de fire største) samt landet ekskl. Oslo. Dette er tall pr. 16. mars i år. Endelige KOSTRA-tall for 2008 blir tilgjengelige den 15. juni.

3.1 Sentraladministrasjonen

3.1.1 Rådmannskontoret og personalavdelingen

Rådmannskontoret omfatter rådmann, ass. rådmann, kommuneadvokat, informasjonsavdeling, næringskoordinator, SLT-koordinator samt sekretariat. Kontoret har ansvar for viktige sektor-overgripende oppgaver så som eksempelvis overordnet planlegging, juridiske oppgaver og informasjon.

Kontakten til, og samarbeidet med, næringslivet ivaretas gjennom deltagelse i Sandefjord Vekst.

Personalavdelingen har 4,5 årsverk og har ansvaret for kommunens personalpolitikk

3.1.2 Kemner- og økonomiavdelingen

Kemner- og økonomiavdelingen består av budsjett-, regnskaps-, lønnings-, skatteoppkrever-, avgifts-, it-, innkjøpsavdeling og trykkeri. Hovedoppgavene i kemner- og økonomiavdelingen er hovedsakelig å betjene kommunens egen organisasjon. Økonomiavdelingen skal bidra til en effektiv og forsvarlig økonomiforvaltning i kommunen innenfor bestemmelser gitt i lover og forskrifter, gi gode underlag for beslutninger som har økonomiske konsekvenser, oppfølging av kommunens økonomiske utvikling og de overordnede økonomiske rammebetingelsene. Kommunens oppdragsgivere, dvs. innbyggere og næringsliv, har størst kontakt med skatteoppkreveravdelingen og avgiftsavdelingen.

Økonomiavdelingen har en utfordrende arbeidssituasjon bl.a. fordi avdelingen ofte er sluttbehandlere som må ta igjen forsinkelser i forutgående ledd. Avdelingen er dimensjonert slik at vi er avhengige av fleksibilitet og bruk av overtid for å få driften til å gå rundt. Det er en gradvis økning i arbeidsoppgavene gjennom økt volum, nye oppgaver, regelendringer, avstemmingsrutiner og kontrolloppgaver. Lover, forskrifter og standarder innenfor ansvarsområdet blir stadig mer omfattende. Utviklingen innenfor IT er krevende m.h.t. å sikre midler til løpende utskifting av en stor maskinpark, lisensutgifter og å ha bemanning til å betjene de ulike systemene for å sikre at ansatte i Sandefjord kommune har en effektiv arbeidsdag. Det gjennomføres anskaffelser for betydelige beløp hvert år, og i 2008 beløp anskaffelsene seg til 566 mill. kr. Sandefjord kommune har 70 rammeavtaler, og det arbeides for å etablere flere rammeavtaler. Innkjøpsavdelingen har en presset arbeidssituasjon, og det er ønskelig å øke kapasiteten i avdelingen.

3.2 Skole- og barnehageetaten

Hovedmål

Alle i skoler og barnehager skal oppleve mestring.

3.2.1 Barnehage

Det forventes at Sandefjord kommune oppnår full barnehagedekning etter innføring av lovfestet rett til barnehageplass i 2009. Ved hovedopptakets slutt 1. april, sto 130 søkere fortsatt på søkerlistene til barnehageplass, mens barnehagene meldte om 140 ledige plasser. En økende andel av søkerlisten består av søkere som ønsker å bytte barnehage. Søkerlisten med rett til barnehageplass reduseres fortløpende ettersom søkere får tilbud om barnehageplass. Det kan bli overkapasitet i løpet av høsten 2009 eller vinteren 2010. For å sikre kvaliteten i barnehagen i en tid med stor vekst og kommende overkapasitet, er arbeidet med tilsynsoppgaver intensivert.

Opplevd kvalitet

I 2008 har barnehageseksjonen vært opptatt av å fokusere minst like mye på kvalitet som på økning av antall plasser. Dette fokuset har hovedsakelig vært orientert rundt kompetanseheving av de ansatte og omdømmearbeid.

En brukerundersøkelse som gikk ut til alle foreldre og foresatte med barn i Sandefjord kommunale barnehager høsten 2008, viste at våre brukere er svært fornøyd med tjenestetilbudet.

Barnehage	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter barnehagesektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter	2,1	2,7	3,1	2,8	2,9
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år i kroner, barnehager	10 163	14 331	16 138	15 448	16 406
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	82,2	85,3	87,7	87,4	88,0
Andel barn i kommunale barnehager i forhold til alle barn i barnehage	28,6	29,9	44,0	53,5	52,3
Andel barn fra språklige og kulturelle minoriteter med barnehageplass i forhold til alle barn med barnehageplass	8,7	9,1	8,2	7,7	6,6
Produktivitet					
Korrigerte oppholdstimer per årsverk i kommunale barnehager	9 978	9 975	11 535	11 287	11 385
Korrigerte brutto driftsutgifter i kroner per barn i kommunal barnehage	136 888	151 641	129 195	130 061	126 507
Utdypende tjenesteindikatorer					
Andel ansatte med førskolelærerutdanning	36,1	40,4	33,5	35,6	33,6
Antall barn korrigert for alder per årsverk til basisvirksomhet i kommunale barnehager	6,2	6,2	6,3	6,2	6,4
Antall barn korrigert for alder per årsverk til basisvirksomhet i private barnehager	7,1	6,5	6,7	6,5	6,7
Andel barn som får ekstra ressurser, i forhold til alle barn i komm. barnehager	6,9	7,7	4,9	4,2	4,2
Leke- og oppholdsareal per barn i kommunale barnehager (m2)	5,4	5,3	5,2	5,9	5,6
Leke- og oppholdsareal per barn i private barnehager (m2)	5,3	5,5	5,3	5,6	5,4

KOSTRA-sammenligning viser:

- Høyere andel av kommunens netto driftsutgifter benyttes til barnehage. Dette reflekterer den offentlige satsningen på barnehage.
- Andelen barn med barnehageplass har økt til 85,3 %. Andelen forventes økt til 93 % i løpet av 2009. (Åpne barnehager er ikke medregnet i dekningsgraden.)
- Andelen barn i kommunal barnehage ligger på rundt 30 %, liten økning fra 2007.
- Fortsatt økning i andelen minoritetsspråklige barn. De fleste minoritetsspråklige barn går i kommunale barnehager.
- Antall korrigerte oppholdstimer per årsverk er stabilt.
- Økning i brutto driftsutgifter per barn i kommunale barnehager. Årsakene til dette er bl.a. lønnsøkning som følge av lokale forhandlinger, konsekvenser av utbygging og en ekstrabevilgning på 1,5 millioner til inventar i 2008.
- Økt andel ansatte med førskolelærerutdanning. Sandefjord ligger godt over gjennomsnittet.
- Nedgang i andelen barn per årsverk i private barnehager.
- Økning i antall barn som får ekstra ressurser.
- Små endringer i leke- og oppholdsareal per barn.

3.2.2 Skole

Opplevd kvalitet

Kompetanseløftet er inne i sitt siste år. Det er fremdeles en storstilt satsing på utviklingsarbeid i samtlige skoler i Sandefjord. I år har hele barnetrinnet satset på regning som grunnleggende ferdighet i alle fag, skoleledere har tatt 15 studiepoeng i skolejuss og assistentene på ungdomstrinnet har fått en grunnskolering. 10 skoler har deltatt i høyskolens satsing på "vurdering for læring". Mye arbeid gjøres i tillegg internt på skolene og i nettverk mellom skolene. Fokus er satt på større læringstrykk og årets resultater på de nasjonale prøvene er forbedret slik at Sandefjord nå ligger på gjennomsnitt i Vestfold og nærmere nasjonalt nivå. Etter Kunnskapsløftet vil staten også gi midler til etterutdanning, men dette utgjør kun rundt 10 % av det som har vært gitt de siste årene. Det direkte statlige tilskuddet til kompetanseheving avløses av tilbud til enkeltlærere i fag. Dette vil kun gjelde fem-seks lærere i Sandefjord.

Det bør fortsatt sikres en planmessig kompetanseheving over tid. De to nærmeste årene bør det satses tungt på vurdering, lesing, engelsk og IKT. I tillegg bør det også tilrettelegges for kompetanseheving innenfor regning/matematikk, naturfag og klasseledelse. Det skal også tilrettelegges bedre for lekselesing på SFO. Dette innebærer at personalet i SFO bør få tilført kompetanse for å kunne ivareta dette på en god måte.

IKT

Infrastruktur med fiberforbindelse til en skalerbar, fleksibel og sikker sentralisert serverløsning og et enhetlig drifts- og brukermiljø er på plass. Det samme gjelder portalløsning for ansatte, foreldre og elever for utveksling av digital informasjon, samarbeid og deling (MLG). Alle lærerne har egen bærbar PC og PC-tettheten for elevene er på 4,2 elever pr. PC i gjennomsnitt. Skolene har i tillegg annet digitalt utstyr, som Smartboard, digitale kameraer og videokameraer. For å sikre PC-tettheten bør det utarbeides en egen utskiftingsplan. Dette vil i årene fremover bety tilnærmet like store beløp som det som er investert de siste årene.

Hovedutfordringene vi står overfor, er å

- øke IKT-bruken i undervisningen
- øke IKT-kompetansen blant lærerne
- sikre at elevene når kompetansemålene i fagplanene med bruk av IKT der det er naturlig
- sikre bruk av IKT i hjem-skole-samarbeidet
- sikre nåværende PC-tetthet i årene som kommer, eventuelt å øke den

Det kulturelle arbeidet i Sandefjordsskolen

Den kulturelle skolesekken styres av kultur- og fritidsetaten og gir et mangfoldig tilbud i hele grunnskolen. Det er både faste årvisse arrangementer på ethvert trinn fra 1. til 10. klasse, og nye spennende tilbud hvert år. Faste kulturkontakter passer på at skolen fletter tilbudet inn i skolens lokale læreplan. Ved siden av sitt naturlige virkefelt bidrar kulturskolen også med musikkterapi som spesialpedagogiske tiltak i mange barneskoler og skolen besitter kompetanse på lyd, lys og arrangørkompetanse der skolene trenger bistand til større kulturelle arrangementer.

Undervisningstilbud til minoritetsspråklige

Minoritetsspråklige elever har rett til undervisning i grunnleggende norsk. Inneværende skoleår får ca. 400 elever et slikt tilbud. Foreløpige innmeldinger fra skolene indikerer at dette tallet vil øke med ca. 40 elever for kommende skoleår.

Pr. 15.08.08 var det registrert 432 elever med rett til morsmålsundervisning. For skoleåret 2009/2010 er det foreløpig innmeldt 452 elever i denne målgruppen. Erfaringsmessig vil dette tallet øke ytterligere fram til skolestart høsten 2009.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Grunnskole					
Prioritering					
Netto driftsutgifter grunnskoleopplæring i prosent av samlede netto driftsutg	32,8	32,6	29,8	30,0	30,2
Netto driftsutgifter til grunn- og spesialskoler, per innbygger 6-15 år	69.847	75.134	72.387	73.334	77.005
Netto driftsutgifter til spesialskoler i prosent av samlede netto driftsutgifter	0,1	0,1	0,5	0,4	0,2
Timer spesialundervisning i prosent av antall læretimer totalt	18,9	18,1	15,2	15,6	16,0
Netto driftsutgifter til kommunale musikk- og kulturskoler, per innbygger 6-15 år	732	812	1.414	1.167	1.745
Netto driftsutgifter til skolefritidsordningen, i prosent av samlede netto driftsutgifter	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5
Dekningsgrader					
Elever per kommunal skole	300	298	273	244	197
Andel elever i grunnskolen som får særskilt norskopplæring, prosent	7,3	7,8	6,6	6,1	5,0
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, prosent	7,7	7,6	6,3	7,4	7,0
Antall elever per datamaskin	4,8	4,2	3,8	4,8	3,5
Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO, prosent	57,3	57,4	64,5	66,5	58,7
Produktivitet / enhetskostnader					
Korrigerte brutto driftsutgifter til grunnskole, per elev	72.828	78.276	73.634	75.058	78.868
Lønnsutgifter til grunnskole, per elev	56.788	61.099	57.274	60.305	62.121
Driftsutgifter til inventar og utstyr, per elev i grunnskolen	1.283	1.749	753	744	708
Driftsutgifter til undervisningsmateriell, per elev i grunnskolen	2.002	2.065	1.636	1.724	1.808
Elever per undervisningsrelatert årsverk	12,1	12,3	13,1	12,7	12,0
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.til 7.årstrinn	13,7	13,4	14,3	14,0	13,2
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.til 10.årstrinn	16,6	16,1	16,0	16,7	14,6
Korrigerte brutto driftsutgifter til skolefritidsordning, per komm. bruker	23.616	24.619	22.687	21.944	22.458
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunale musikk- og kulturskoler, per bruker	9.487	10.408	13.758	10.331	12.520
Gjennomsnittlige grunnskolepoeng	37,1	38,9	39,6	39,0	39,6

KOSTRA-tallene sammenlignet med gruppe 13 viser:

- Vi har fremdeles noe høyere netto driftsutgifter til grunnskoleopplæring men prosenten er synkende.
- Høyere netto driftsutgifter til grunn- og spesialskoler pr. innbygger 6-15 år.

- Netto driftsutgifter til spesialskoler i prosent av samlede netto driftsutgifter er lavere enn kommunegruppen.
- Spesialundervisningens andel av totale lærertimer har fortsatt høy prioritet, men er synkende.
- Netto driftsutgifter til kommunale musikk- og kulturskoler, per innbygger 6-15 år, har økt, men ligger fremdeles lavt i forhold til Vestfold og landsgjennomsnittet.
- Vi har en relativt effektiv skolestruktur med gjennomsnittlig 298 elever pr. skole.
- Andelen av elever som får særskilt norskopplæring stiger.
- Andelen elever som får spesialundervisning viser igjen en liten nedgang.
- Elever pr. datamaskin er redusert til 4,2 elever, men fremdeles flere enn gruppe 13.
- Driftsutgiftene til grunnskole per elev ligger over gjennomsnittet i gruppe 13.
- Lønnsutgiftsnivå er høyt i Sandefjord, men under landsgjennomsnittet.
- Driftsutgifter til inventar og utstyr per elev og utgifter til undervisningsmaterieell er høyt bl.a. pga. økt satsing på IKT.
- Sandefjord har høyest andel netto driftsutgifter til skolefritidsordningen og høyere enn fjoråret.
- Av kommunens innbyggere i aldersgruppen 6-9 år går 57,4 % i skolefritidsordning.
- Kostnaden pr. bruker for SFO har økt, og er høyere enn sammenligningskommunene.
- Sandefjord bruker nå omtrent som gjennomsnitt i Vestfold til musikk- og kulturskoler i forhold til innbyggere 6-15 år, basert på brutto driftsutgifter.
- Gjennomsnittlig grunnskolepoeng (samlet karakterer ved utgangen 10. kl.) har økt, og ligger nå nærmere gjennomsnittet i Vestfold.

Nasjonale prøver

Skalaen for nasjonale prøver gjelder mestringsnivå, og går fra 1 til 3 for 5. trinn og fra 1 til 5 for 8. trinn, der høyest tall er best.

Grunnskole	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	K.gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Nasjonale prøver					
Engelsk 5. trinn	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0
Engelsk 8. trinn	2,9	2,9	3,0	2,9	2,9
Lesing 5. trinn	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Lesing 8. trinn	3,0	3,0	3,1	3,0	3,1
Regning 5. trinn	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0
Regning 8. trinn	2,9	3,0	3,1	3,0	3,1

- Nasjonale prøver viser samme tendens som grunnskolepoengene.

3.2.3 Voksenopplæringsseksjonen

Opplevd kvalitet

Sandefjord Voksenopplærings tilbud gis i hovedsak voksne med rett til grunnskoleopplæring, voksne med lese- og skrivevansker og voksne med behov for særskilt tilrettelegging.

Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere etter introduksjonsloven gis i regi av Folkeuniversitetet Buskerud-Vestfold-Telemark og foregår på Sandefjord Internasjonale Senter.

Voksenopplæring	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Land u/ Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter til grunnskoleopplæring for voksne, per deltaker	36.851	38.385	23.743	32.790	23.602
Dekningsgrader					
Andel deltakere i voksenopplæringen som får grunnskoleopplæring	39,4	61,8	14,5	19,8	12,8
Andel deltakere i voksenopplæring i norsk og samf.kunnskap for voksne innvandrere	74,9	44,5	76,7	65,1	80,5
Andel deltakere i voksenopplæring som får spesialundervisning	4,0	1,2	18,2	21,1	19,3

KOSTRA-tallene viser:

- Kommunens netto driftsutgifter per deltaker har økt i forhold til 2007, og ligger også høyere enn snittet for landet, Vestfold og kommunegruppe 13.
- Økninger i lønnsutgifter for lærere (utgifter i forbindelse med delt dagsverk, flere funksjonstillegg og flere seniorer over 55 år) og et noe lavere elevtall enn tidligere år er sannsynligvis hovedårsaken til økningen i driftsutgifter.
- I Sandefjord er det en vesentlig større gruppe voksne som mottar grunnskoleopplæring, sammenliknet med landet for øvrig. Tallene bør ses i sammenheng med andel deltakere som mottar opplæring i norsk og samfunnsfag for voksne innvandrere.

3.2.4 Pedagogisk-psykologisk tjeneste

PPT er en lovpålagt tjeneste som skal bidra til kompetanseoppbygging og hjelp i organisering av opplæring i skole og barnehage for elever med særlige behov. PPT skal sørge for sakkyndig vurdering av behovet for spesialundervisning der loven krever det.

Opplevd kvalitet

Opplevd kvalitet baseres på gode tilbakemeldinger og et nært samarbeid med barnehage, skole og foreldre. En vesentlig del av PP-tjenestens arbeid dreier seg om veiledning og kompetanseoppbygging overfor personell i skoler og barnehager slik at flest mulig barn kan få opplæring innenfor det ordinære tilbudet. utfordringene for skolene under Kunnskapsløftet er et behov for at hele virksomheten må endres for at flest mulig barn kan få utbytte av vanlig undervisning. I denne sammenhengen har PPT fått et tydelig nasjonalt og kommunalt mandat. Systemarbeid i forhold til tilpasset opplæring er et sterkt prioritert arbeidsområde.

3.3 Helse- og sosialetaten

Hovedmål

Kommunen skal ha et forebyggende perspektiv for sitt arbeid og videreutvikle et godt tjenestetilbud.

Hovedmålet skal nås ved å:

- Styrke helsefremmende faktorer.
- Legge til rette for og inspirere lokalmiljøer til å ta ansvar for egen utvikling der frivillig innsats er en viktig verdifaktor.

- Legge til rette for gode oppvekstvilkår som fremmer mestringsevne og styrker barn og unges evne til å ta gode valg.
- Sikre forsvarlige levekår for utsatte grupper.
- Legge til rette for at den enkelte kan få bo i eget hjem så lenge som mulig.
- Sørge for en helhetlig tjenesteutforming ved å utvikle fleksible og samordnede tjenester.
- Gi tjenester etter behov uavhengig av alder eller diagnose.
- Tilstrebe at brukerne får rett hjelp til rett tid og at de gjennom dette opplever størst mulig trygghet.
- Fremme mestring gjennom medvirkning og ansvarliggjøring.
- Søke å motvirke økende problemer knyttet til rus, kriminalitet og samfunnskadelige konflikter ved aktivt å motarbeide økende forskjeller mellom mennesker og grupper.

Ny organisering

I forbindelse med etableringen av NAV Sandefjord har helse- og sosialetaten fra 01.01.09 foretatt en organisasjonsendring. Sosialseksjonen er avviklet og de gjenværende tre seksjonene er omgjort til fire seksjoner; seksjon for helse og oppvekst, seksjon for botiltak og aktivitet, seksjon for institusjon og bofellesskap for demente og seksjon for senter og hjemmetjenester. NAV håndteres regnskapsmessig som egen seksjon.

Hovedutfordringer

Sandefjord har dårlige levekår sammenlignet med andre kommuner. Det legges vekt på tidlig innsats og å redusere frafall i videregående skole. Helsevesenet står fremfor en samhandlingsreform og det må påregnes at kommunen må utvide sitt ansvarsområde i årene som kommer.

3.3.1 Seksjon for helse og oppvekst

Området omfatter: miljørettet helsevern, legetjenester inkl. fengselshelsetjeneste, legevakt, fysio- og ergoterapitjenester, helsestasjons- og skolehelsetjeneste, jordmortjeneste, utenlandsvaksinasjon, rehabiliteringstjeneste, sosialmedisinsk senter med psykiatri- og rusoppfølging, miljøtilbud for mennesker med psykiske lidelser (Optimisten), lavterskel helse- og dagtilbud for rusmisbrukere, barneverntjeneste, lærings- og mestringssenter, frivillighetssentral og so-mottak (interkommunalt akuttilbud ved seksuelle overgrep).

Brukerne skal oppleve at seksjonen

- Bidrar til økt mestring av egen helse og livssituasjon
- Tar brukermedvirkning på alvor gjennom dialog og deltakelse
- Gir et helhetlig og samordnet tjenestetilbud

Følgende KOSTRA-tall er relevante for arbeidet i seksjonen:

Kommunehelse og barnevern	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter kommunehelsetjenesten i prosent av samlede netto driftsutgifter	4,0	4,2	4,3	4,1	4,4
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kr, kommunehelsetjenesten	1.158	1.285	1.392	1.332	1.517
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kr, barnevern	843	883	1.132	1.066	1.145
Dekningsgrad					
Legeårsverk pr. 10 000 innbyggere	7,3	7,4	8,4	8,1	9,2
Fysioterapiårsverk pr. 10000 innb. 0-5 år.	4,1	4,2	4,9	8,7	5,6
Legetimer pr. uke pr. beboer i sykehjem	0,31	0,31	0,34	0,36	0,34
Produktivitet					
Brutto driftsutgifter pr. barn til veiledning, undersøkelse og oppfølging (barnevern)	26.739	26.139	33.661	28.870	31.607
Barn med undersøkelse eller tiltak pr. årsverk (barnevern)	18,4	22,1	18,1	21,0	19,2

Kommentarer:

- Kommunen har noe lavere netto driftsutgifter til kommunehelsetjeneste enn sammenlignbare kommuner.
- Kommunen har lavere netto driftsutgifter til barnevern i prosent av samlede netto driftsutgifter enn sammenlignbare kommuner.
- Kommunen har en lavere dekningsprosent for årsverk leger og legetimer i sykehjem enn sammenlignbare kommuner.
- Kommunen har en lavere dekningsprosent fysioterapi for gruppen 0-5 år enn sammenlignbare kommuner.
- Kommunen har lavere brutto driftsutgifter enn sammenlignbare kommuner til veiledning, undersøkelse og oppfølging pr. barn i barnevern.
- Kommunens barnevernsskuratorer behandler flere saker enn kuratorer i sammenlignbare kommuner og krav til produktivitet er økt betydelig det siste året.

Kommunen er spesielt utfordret på kapasitet i barnevernet.

Seksjon helse og oppvekst får gode tilbakemeldinger på tjenestekvalitet fra spesialisttjenesten og fra brukerne, og håndterer komplekse problemstillinger.

Utviklingstrekk

Det er store utfordringer knyttet til et økende antall barn med komplekse diagnoser med rett til individuell plan og koordinering av tjenester. Stadig flere foreldre tilkjenner behov for støtte og veiledning i foreldrerollen og stadig flere barn opplever at foreldre bor hver for seg.

Behovet for oppfølging av ungdom med rusproblematikk er stort og tilbudet til denne gruppen ble styrket med ett årsverk i 2 år fra 01.11.07. Arbeidet som er gjennomført har synliggjort nytten av å kunne jobbe med rusproblematikk i en tidlig fase. Det vil legges frem en evaluering

ring høsten 2009. Det er viktig at kommunen setter inn forebyggende tiltak for å hindre rekruttering til tungt rusmiljø. Det vil bli lagt frem en sak for oppfølging av dette området jf. *Helhetlig rusmiddelpolitisk handlingsplan*.

Det utfordrer kommunens rusarbeid at størsteparten av ressursene er bundet opp i oppgaver rettet mot LAR. Kommunen har søkt og fått statlige prosjektmidler for å styrke dette arbeidet. Omfanget av LAR-oppfølging er betydelig og kommunens oppfølging vil nødvendigvis utfordres også på forsvarlighet dersom statlige tilskudd opphører.

Barneverntjenesten driver meget kostnadseffektivt, jf. tabell med KOSTRA-tall. Kommunens driftsutgifter til barnevern ligger godt under sammenlignbare kommuner samtidig som produktiviteten i barnevernet, målt i antall saker pr. ansatt, er betydelig høyere enn i sammenlignbare kommuner. Kommunen har heller ikke fristbrudd. Noe av forklaringen kan være den lokale organiseringen av barneverntjenesten der egne ansatte også jobber som tiltaksarbeidere. Videre gir kuratorene råd og veiledning til familier som er i tiltak. Det blir av den grunn ikke utgifter til private/innkjøp av tjenester.

Barneverntjenesten opplever store vansker med å rekruttere kvalifiserte medarbeidere, spesielt til kuratorstillinger. Dette kan skyldes flere årsaker, dels at det å arbeide med barnevernssaker er svært krevende og det kan dels skyldes at lønnsnivået i Statens barnevern / Bufetat og omkringliggende kommuner som rekrutterer ansatte med samme kompetanse, er høyere. Det er satt i gang tiltak for å bedre kommunens mulighet for å rekruttere til ledige stillinger og tiltak for å beholde medarbeidere med lang og bred erfaring.

Det er varslet en nasjonal satsing på barnevern og det er grunnlag for å vurdere kapasitet i kommunens barneverntjeneste. Tjenesten har over tid fått tilført nye oppgaver uten at dette er kompensert med nye kuratorstillinger.

Legevakta yter service til befolkningen når fastlegene ikke er tilgjengelige. Det er store krav til personalets innsats og dyktighet ved en akutt legevakt. I Sandefjord kommune har vi en legevakt med et personale med bred faglig kompetanse, det er viktig med tiltak for å beholde kompetente medarbeidere. Omstrukturering av Sykehuset i Vestfolds (SiV) tjenester i Sandefjord gir økt pågang på legevakt av pasienter som tidligere har vært akuttinnlagt i sykehus. Sykepleierbemanning på dagtid er økt, og det er satt i gang tiltak for å bedre service og redusere ventetid i ordinær åpningstid.

3.3.2 NAV

NAV Sandefjord ble åpnet i desember 2008. Etableringen medførte at sosialtjenesten, arbeid og trygd flyttet sammen i nytt NAV-kontor.

Sosialtjenesten

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten kr pr. innbygger 20-66 år	3.148	2.935	2.509	2.571	2.250
Dekningsgrader					
Mottakere med sosialhjelp-/introduksjonsstønad som hovedinntektskilde, andel, %	40,7	40,3	51,5	44,9	45,8
Årsverk i sosialtjenesten pr. 1.000 innbyggere	1,10	1,17	1,05	1,05	0,99
Produktivitet					
Brutto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp kr pr. mottaker	41.065	38.171	39.101	38.188	38.130

KOSTRA-tallene viser for 2008 sammenlignet med kommunegruppe 13:

- Høyere utgifter til sosialtjenesten pr. innbygger 20-66 år, men avstanden er mindre enn tidligere.
- Andelen som har sosialhjelp som hovedinntektskilde er lavere, mens flere i Sandefjord mottar suppleringshjelp.
- Brutto driftsutgift til økonomisk sosialhjelp pr. mottaker er høyere.
- Besatte stillinger pr. 1000 innb. er litt høyere i Sandefjord.

I 2007 brukte Sandefjord isolert sett 17,3 mill. kr mer enn gjennomsnittet for gruppe 13 til sosialtjenesten. I 2008 er dette tallet redusert til ca. 11 mill. kr. Dette skyldes bl.a. at veksten i gjennomsnittlig stønadsbeløp pr. md. har økt mer i gruppe 13 enn i Sandefjord, at den gjennomsnittlige stønadslengden har gått mer ned i Sandefjord enn i gruppe 13 og at Sandefjord har fått færre klienter. HS-etaten har hatt fokus på arbeidet med økonomisk sosialhjelp det siste året. Det har vært en målsetting at utgifter til sosialhjelp skal nærme seg det samme nivået som i de sammenlignbare kommunene.

I 2009 og i økonomiplanperioden 2010-13 er det forutsatt at utgiftene til sosialtjenesten vil øke som følge av økt arbeidsledighet m.m., jf. HS-sak 01/09.

Flyktninger

Kommunen har avtale med IMDi om bosetting av 20 flyktninger pr. år pluss familiegjenforeninger. I 2008 ble det bosatt 18 etter avtale med IMDi, samt 2 familiegjenforeninger og 24 tilflyttinger.

3.3.3 Pleie og omsorgsseksjonene

Omfatter seksjon botiltak og aktivitet, seksjon institusjon og bofellesskap for demente og seksjon senter og hjemmetjeneste.

Aktuelle sammenligningstall:

	2007		2008		
Prioritering	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Netto driftsutgifter pleie og omsorg i prosent av samlede netto driftsutgifter	35,3	36,5	35,9	36,8	35,7
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner, pleie- og omsorgs-tjenesten	10.232	11.227	11.637	11.845	12.325
Netto driftsutgifter, pleie og omsorg, pr. innbygger 67 år og over	70.421	78.135	90.912	85.084	93.937
Netto driftsutgifter, pleie og omsorg, pr. innbygger 80 år og over	212.541	233.832	264.201	245.405	267.185

Sammenligningstall for 2008 viser at:

- Netto driftsutgifter, pleie og omsorg i prosent av samlet netto driftsutgifter er økt.
- Sandefjord kommune ligger fortsatt lavere enn sammenlignbare kommuner i forhold til netto driftsutgifter pleie og omsorg pr. innbygger, pr. innbygger over 67 år og per innbygger over 80 år.

Utviklingstrekk

Kontinuerlig oppgaveforskyvning mellom 1. og 2. linjetjenesten påvirker seksjonenes oppgaver og tjenestetilbud. Samhandlingsreformen som legges frem inneværende år forventes å forsterke utviklingen.

Endringer i pasientrettighetslovens kap. 4 A. trådte i kraft fra nyttår. Loven stiller krav til vurdering av samtykkekompetanse, utprøving av tillitskapende tiltak og vedtak om helsehjelp til personer uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelpen. Det foreligger således et økende krav til og behov for daglig dokumentasjon av tjenestene som ytes den enkelte tjenestemottager. Avdelingene melder at når tiden ikke strekker til er det brukers hjelpebehov som prioriteres. Dokumentasjon er et satsningsområde for seksjonene i 2009. Konsekvenser av de nye føringene vil foreligge høsten 2009.

Videre er rekruttering av tilstrekkelig antall ansatte med fagkompetanse i samsvar med planlagt utbygging av omsorgstjenestene en utfordring fremover.

Seksjon for botiltak og aktivitet

Seksjonen består av 9 avdelinger. Seksjonen gir boligtilbud, støttekontakt, avlastning og aktivitetstilbud til mennesker med utviklingshemming, psykiske lidelser og rusproblemer. Tilsynet med utviklingshemmede ungdomskoleelever gis også i regi av seksjonen. I tillegg forvalter også seksjonen Sandefjord kommunes sosialboliger og yter tjenester til bostedsløse og mennesker som står i fare for å miste boligen på grunn av omfattende rus- og/eller psykiatriproblematikk.

Utviklingstrekk

Omfanget av avlastningsvedtak har de siste årene vært økende. Et situasjonsbilde ultimo april 2008 og 2009 viser en økning for avlastningsvedtak fra ca. 120 vedtak i 2008 til ca. 145 vedtak i 2009. I tillegg er både omfanget av hvert enkelt vedtak større og problematikken knyttet til tjenestemottakerne er mer kompleks. Dette medfører at kapasiteten ved Teksleåsen avlastningsbolig er sprengt. Seksjonen har tatt i bruk andre arenaer for effektivisering av disse vedtakene og etterstreber en fleksibel bruk av ressursene. Kompleksiteten og omfanget av

disse vedtakene gir imidlertid seksjonen utfordringer med hensyn til de økonomiske rammene og de ressurser som for øvrig er stilt til disposisjon.

Det er utfordringer med hensyn til kapasiteten på botiltak for personer med rus og psykiatriproblematikk. Man kan anta at behovet i framtiden vil øke både i omfang og i kravet til kvalitet på tilbudet som gis (jf. samhandlingsreformen). Beboere i denne typen botiltak har i perioder et betydelig bistands- og behandlingsbehov.

Flere av avdelingene i seksjonen yter ambulante miljøarbeidertjenester til mennesker som bor i boliger uten betjening. Denne typen tjenester er økende og fordrer både en annen kompetanse og stiller også andre krav til fleksibilitet i tjenesteytingen. Man kan anta at denne ambulante tjenesteytingen vil tilta i tiden framover.

Gruppen bostedsløse over 25 år ligger permanent i overkant av 30 personer. Rekrutteringen til denne gruppen foregår blant ca. 110 personer som har nedsatt boevne. Disse personene har omfattende rus- og psykiatriproblematikk. Seksjonen har to stillinger som biveiledere som yter sine tjenester i en ambulant tjenesteprofil. Boveilederne har som målgruppe personer som er bostedsløse eller i ferd med å miste sin bolig. Målsettingen er å bistå den enkelte til å skaffe seg mer varig bolig, og kunne gjøre gjeldende sine rettigheter til ordinære tjenester ved behov.

I Sandefjord kommune er det Blåkors som drifter herberget for bostedsløse. På herberget er det 6 døgnplasser og 4 nattplasser. Belegget på disse plassene hittil i år ligget mellom 75 og 100 %. Det er behov for å styrke det helse- og sosialfaglige arbeidet for denne gruppen, spesielt til kvinnene. Seksjonen utreder for tiden om en bedre samordning av tilbudet kan gi bedre og mer kostnadseffektive tjenester for gruppen.

Kommunen vil få følgende vekst i antall brukere som er ferdige på videregående skole og som trenger dagtilbud fra 2010-2013:

Dagtilbud ¹	2010	2011	2012	2013
Føykås/bofellesskap	0	0	1	1
Ranvik arb.senter	3	3	1	3
Annet*	1	0	0	0
Sum nye brukere	4	3	2	4

* En bruker som vil ha behov for tjenester fra ekstern tjenesteleverandør.

Beregnet økt ressursbehov

Dagtilbud/årsverk*	2009	2010	2011	2012	2013
Føykås/bofellesskap	-	-	-	0,5	0,5
Ranvik arb.senter	-	1,0	1,0	0,3	1,0
Sum ressursbehov		1,0	1,0	0,8	1,5

*Brukere av tilrettelagt dagtilbud i regi av arbeids- og aktivitetsavdelingen gjør gjennomgående krav på personalinnsats i forholdet 1:3. For dagtilbud i regi av bofellesskapene gjelder et noe høyere innsatsbehov.

¹ Det er i tillegg antallet vel 40 personer med moderat til lett psykisk utviklingshemming tar del i varig tilrettelagt arbeid ved Fønix Kompetansenett AS Avd. Skolmar.

Når prognosene ovenfor legges til grunn, forventes en raskt økende plassmangel bl.a. på Ranvik arbeidssenter. Det er registrert behov for tilrettelagt arbeids- og aktivitetstilbud for personer med psykiske lidelser som overstiger det man i dag klarer å dekke.

Det er derfor nødvendig også å ta forberedende skritt for å møte denne utfordringen. En arbeidsgruppe ser på framtidig organisering av dagtilbud.

Seksjon for institusjonstjenester og bofellesskap for demente

Seksjonen omfatter Nygård sykehjem, Lunden senter, Ranvikskogen, Bokeveien og Nygårdsvollen bofellesskap for demente.

Sammenligningstall:

Prioritering	2007		2008		
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Netto driftsutgifter, institusjon pr. innbygger over 80 år	80.380	92.800	120.876	95.959	126.166
Andel innbyggere 80 år og over som er beboere på institusjon	8,5	8,8	12,3	10,3	13,9
Årsverk leger pr. 1000 plasser institusjon	6,9	7,4	8,5	9	8,3
Andel plasser med enerom i pleie og omsorgsinstitusjoner	74,5	77,3	93,9	94,8	93,3
Andel plasser i brukertilpasset enerom m/eget bad/wc	20,6	20,6	63,7	69,3	66,4

Sandefjord kommune ligger klart lavere enn sammenlignbare kommuner i forhold til:

- Driftsutgifter, institusjon pr. innbygger over 80 år
- Andel innbyggere over 80 år i institusjon
- Årsverk leger/1000 plasser
- Andel enerom
- Andel enerom med eget bad/wc

Sandefjord kommune har et lavt antall institusjonsplasser i forhold til sammenlignbare kommuner. Som følge av dette pågår arbeid med utbygging av Kamfjord sykehjem med 64 plasser. De første enhetene planlegges å kunne tas i bruk januar 2011. Videre utvikling samt behovet for å redusere antall dobbeltrom vil bli vurdert i etatens strategiske plan som ferdigstilles innværende år.

Oversikt over døgnbemannede plasser i institusjon og bofellesskap:

Institusjonsplasser:	2008	2009
Nygård sykehjem faste plasser	160*	160*
Avdeling H-Nygård, lokalisert i lokaler ved sykehuset	14	14
Lunden senter for demens	39	39
Mosserød alders- og sykehjem faste plasser	40	40
Sandefjord rehabiliteringssenter	11	11
Teksleåsen avlastningsbolig – avlastning av barn	9	9
Sum	273	273

Heldøgnsbemannede bofellesskap:		
Bofellesskap for demente	48	48
Parken bofellesskap	8	8
Hvidtgården	20	20
Bugårdsbakken/Midtåsveien	10	10
Boenheter for funksjonshemmede	87	87
Sum boenheter	173	173

* Andel 2-sengsrom gjør at antall plasser totalt ikke kan utnyttes til enhver tid pga. alvorlig sykdom og atferdsproblematikk som krever enerom.

Utviklingstrekk

Pasienter som overføres for opp trening/etterbehandling etter sykehusopphold har i stor grad behov for medisinsk og sykepleierfaglig oppfølging. Samtidig viser intern kartlegging at en større andel beboere både i sykehjemsavdelingene og bofellesskapene til en hver tid er i en helsemessig ustabil fase som krever behandling/spesiell oppfølging. Som følge av dette er sykepleiedekning natt samt legedekning ved Nygård styrket siste år. Ny samhandlingsreform og endringer i behandlingsmønsteret i spesialisttjenesten forventes å innvirke på fremtidige oppgaver.

Lindrende enhet ved Nygård hadde i 2008 34 hjemreiser og 50 som avsluttet livet ved avdelingen. Enheten har i perioder hatt behov for å øke sine 6 senger til 7-8. Pasientgruppen kommer dels fra sykehus, dels fra eget hjem for å komme seg i forbindelse med pågående/avsluttet behandling, for smertelindring, ernæringshjelp eller som avlastning for familien.

Høsten 2008 ble en pleieenhet på 6 senger ved Lunden senter endret til korttidsenhet for utredning av miljøtiltak/tjenestebehov for personer med demens/adferdsmessige bistandsbehov utover hva ordinære avdelinger er bemannet og har kompetanse til. Enheten har i perioden 01.09.08-23.04.09 hatt god gjennomstrømning med 17 utskrivelser til eget hjem, 1 til sykehus, 5 til langtids plass og 1 dødsfall.

Sandefjord deltar i Helsedirektoratets utviklingsprogram for demens og har i 2008 i samarbeid med pårørendeforeningen gjennomført pårørendeskole, samt startet et prøveprosjekt med dag/aktivitetstilbud for yngre personer med demens. En økning i antall demente medfører stort press på langtids plasser til denne gruppen. De store avdelingene ved Nygård er bygnings- og bemanningsmessig ikke tilrettelagt for målgruppen, og medfører ofte store utfordringer både for pasienten, medbeboere og ansatte.

Nygård har som undervisningssykehjem for Vestfold i 2008 hatt satsningsområder relatert til:

- Kompetanseutvikling innen kommunikasjon, holdninger og etikk, demens og lindrende pleie.
- Matomsorg og ernæring.
- Gjensidig hospitering mellom 1. og 2. linjetjenesten.
- Samhandling og nettverksbygging.
- Anskaffelse/opplæring i fagsystemet PPS (praktiske prosedyrer i sykepleietjenesten).

Det foreligger egen årsrapport for Undervisningssykehjemmet

Seksjon for senter og hjemmetjeneste

Tjenesten omfatter bo- og servicesentrene og ordinære hjemmetjenester.

Bo- og servicesentrene

Bo- og servicesentrene har en sentral plass i det helsefremmende, nettverksbyggende og rehabiliterende arbeidet rettet mot pensjonister og trygdede, med hovedvekt på de over 55 år. Sentrene gir tilbud om trygge boliger og aktiviserende og forebyggende tiltak med utgangspunkt i brukerens egne ønsker. Det er rundt 400 omsorgsleiligheter i sentrene. I tillegg til ordinær drift, har kjøkken- og kafeteriavirksomheten ved sentrene et nært samarbeid med hjemmetjenesten i forhold til å tilby alle typer måltider for sentrenes beboere samt middager til andre brukere av hjemmetjenesten.

Aktuelle sammenligningstall:

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Nto. driftsutgifter til aktivisering-/støttetjenester pr. innbygger	978	958	630	624	632

Nøkkeltallet omfatter bo- og servicesentrene, støttekontakter og dagaktivitet for funksjonshemmede. Fra 2007 til 2008 har forskjellen mellom Sandefjord og sammenlignbare kommuner blitt noe mindre.

Utviklingstrekk

Beboerne som flytter inn i omsorgsleilighetene har helseutfordringer som krever stor grad av tilrettelegging. I sentrene tilrettelegges det for aktivitet og nettverksbygging i samarbeid med frivillige.

Et politisk nedsatt utvalg har utredet sentervirksomheten. For 2010 og videre ble det forutsatt innsparinger med budsjettmessig effekt i samsvar med rådmannens forslag, samt at det i verksettes tiltak for å få kafeteriadriften i budsjettmessig balanse. For senterdriften betyr dette en reduksjon på 6. mill. Kjøkken- og kafeteriadriften har en utfordring på ytterligere 2,4 mill. for å få driften i balanse.

Hjemmetjenesten

Tjenesten omfatter ordinære hjemmetjenester som personlig og praktisk hjelp, hjemmesykepleie, trygghetsalarmer og BPA (brukerstyrt personlig assistent).

Aktuelle sammenligningstall:

Tjenestetilbud/ vedtaksområder	2006	2007	2008
Antall brukere i hjemmetjenesten pr. nov.	1.373	1.474	1.544
Antall brukere med støttekontakt	135	189	227
Antall vedtak om omsorgslønn	83	74	71
Antall utplasserte trygghetsalarmer ordinære	508	543	515
tilknyttet EiB-anlegg	65	65	65
Antall brukere med brukerstyrt personlig assistent	10	13	14

KOSTRA-tall:

	2007		2008		
Prioritering	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kr, kjernetjenester til hjemmeboende	5.385	5.814	5.683	6.589	5.873

Utviklingstrekk

Hjemmetjenesten har et betydelig antall yngre brukere med kompliserte diagnoser som krever omfattende ressurser for å følge opp hjemme. Disse personene ønsker ikke å bo i sykehjem, men i sine ordinære boliger. De økte netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner til hjemmetjenester må ses opp mot økningen i antallet i denne brukergruppen. Andelen av denne brukergruppen ser ut til å være økende. Samtidig er andel plasser i institusjon i prosent av mottakere av pleie- og omsorgstjenester, fortsatt lavere i Sandefjord enn sammenlignbare kommuner. Dette øker hjemmetjenestens utgifter ytterligere.

3.4 Kultur- og fritidsetaten**Hovedmål**

Etatens hovedmål er å videreutvikle Sandefjord som kulturby gjennom videre tilrettelegging, initiering og utvikling av et godt og attraktivt kultur- og fritidstilbud til byens befolkning og tilreisende.

Samfunnet endres stadig raskere. Behovet for trygge og gode oppvekstvilkår for barn og unge, møteplasser og arenaer for aktivitet, utvikling og opplevelse, og muligheter for rekreasjon og ro blir stadig viktigere for den enkelte. Gode kultur- og fritidstilbud er også viktig for at bedriftene skal kunne rekruttere, beholde og utvikle godt kvalifisert arbeidskraft, og dermed også for et solid næringsliv som igjen er viktig for kommunens økonomi og for muligheten til å gjennomføre tiltak innenfor hele kommunens virkeområde.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter kultursektoren i % av kommunens totale netto driftsutgifter	4,4	4,3	4,7	4,2	4,5
Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbygger i kroner	1.261	1.317	1.521	1.362	1.554

3.4.1 Biblioteket

Biblioteket skal fremme opplysning, utdannelse og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i kommunen.

Bibliotekets rolle som møtested, lærings- og kulturarena blir sterkt understreket i St.meld. nr. 23 (2008-2009) "Bibliotek".

Lesing og leseferdigheter er et satsingsområde og 2010 er av departementet utpekt til "Året for lesing". Dette arbeidet blir ytterligere forsterket gjennom samarbeid med barnehager og

skoler. Nettet blir en stadig viktigere kilde til kunnskap, læring og kultur. Det arbeides kontinuerlig med opplæring, tilrettelegging og tilgjengeliggjøring på dette området.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Nto. driftsutgifter til folkebibliotek pr. innb.	216	222	249	256	248

Biblioteket har ca. 230.000 besøkende pr. år. En stor andel av disse er barn, ungdom og personer med fremmedkulturell bakgrunn. Biblioteket driver også oppsøkende virksomhet overfor eldre og andre grupper samt samarbeider med barnehager og skoler om utplassering av bøker.

3.4.2 Sandefjordmuseene

Museene skal fortelle historien om byens utvikling, menneskene som har bodd her og deres livsvilkår, men også stimulere dagens mennesker til debatt, engasjement og samfunnsansvar.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter til muséer pr. innbygger	40	41	49	39	53

Fra 01.07.09 inngår Sandefjordmuseene som en del av Vestfoldmuseene IKS. IKS-et skal ikke overta samlinger, bygninger eller lignende, men disponere disse i henhold til inngått samarbeidsavtale med Sandefjord kommune, jf. by.sak 60/08 Vestfoldmuseene IKS. Samarbeidsavtalen sammen med eieravtalen skal ivareta Sandefjord kommunes interesser og sørge for et aktivt museumstilbud til byens befolkning i tråd med eksisterende planer.

3.4.3 Kultur- og kinoseksjonen

Seksjonen skal fremme et bredt spekter av film og andre kulturopplevelser ved å videreutvikle Hjertnes som kulturhus og legge til rette for best mulig utnyttelse av lokalene til både kino og kulturarrangementer og være støttespiller for eksterne arrangører, byens organisasjonsliv og lokale nærmiljøtiltak.

Netto driftsutgift pr. innbygger til:	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Aktivitetstilbud barn og unge	91	110	180	138	161
Kunstformidling	141	169	105	100	100
Andre kulturaktiviteter	270	123	196	156	220
Kulturbygg*		193	102	79	100
Sum totalt	502	595	583	473	581

Fra 2008 er netto utgift til drift av kulturbygg ført på egen funksjon (bibliotek, museer, Hjertnes kultur- og kinosenter og Varden grendehus). I 2007 lå dette under "Andre kulturaktiviteter"

Aktivitetstilbud for barn og unge omfatter nærmiljøutvalgene, aktiviteter ved Varden Grendehus og tilskudd til frivillige lag og foreninger. Den kulturelle skolesekken, Markedet for Scenekunst og Lørdagsbarneteateret føres under Kunstformidling med netto utgift på 70 kr pr.

innbygger. Tilskudd til nærmiljøutvalg og frivillige lag og foreninger utgjør totalt 105 kr pr. innbygger, hvorav 79 kr gjelder tilskudd til barn- og unge.

Oppvekstmiljø barn og unge

Barn- og unge er et satsningsområde i Sandefjord kommune. Gjennom handlingsplanen for barn- og unges oppvekstmiljø er alle kommunens tiltak på området beskrevet. Varden grendehus, nærmiljøutvalgsordningen og tilskudd til foreninger og lag er områder hvor barn og unge står sentralt. I 2008 mottok i alt 108 foreninger med totalt ca. 12.000 medlemmer tilskudd.

Den Kulturelle Skolesekken og Markedet for Scenekunst er vel etablerte ordninger som videreføres og videreutvikles i oppvekstarbeidet. I samarbeid med skole- og barnehageetaten videreføres også forsøket med kulturtilbud til barnehagebarn etter mal av Den Kulturelle Skolesekken

Kino

Kinoen er en integrert del av kommunens samlede kulturpolitikk. Tilbudet av film til barn og unge, spesielt gjennom Den kulturelle skolesekken, bør videreutvikles. I løpet av kort tid kommer alle filmer i digitalt format. Distribusjon av film blir enklere og tilgang til ny film raskere. Etter planen skal kommunens kinosaler oppgraderes med digitalt visningsutstyr i 2009.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutg. pr. innbygger	23	3	8	5	13
Besøk pr. forestilling	33,1	37,5	33	29,7	34,5

Reduksjon i netto driftsutgift fra 2007 til 2008 skyldes i hovedsak økte billettinntekter grunnet høyere besøk.

Kulturhus og kulturarrangementer

Kommunen skal bidra til å sikre publikum et bredt og godt tilbud av konserter, teaterforestillinger og annen scenisk kunst gjennom hele året. Kommunens hovedstrategi er å tilrettelegge for eksterne arrangører i Hjertens kulturhus og på andre kommunale arenaer, og utfylle disse med arrangementer der dette er hensiktsmessig. Samarbeidet med Vestfoldfestspillene, Rikskonsertene, Riksteateret og Riksoperaen videreføres. Fra oktober 2008 har kommunen overtatt driften av Verdensteateret og driver dette med hovedfokus på å ivareta den frivillige aktiviteten i huset. Det gjennomføres årlig ca. 120 arrangementer og konferanser i Hjertnes.

Det er vedtatt en oppgradering av Hjertnes kulturhus med oppstart i 2009. Toalettkapasiteten blir økt, serveringstilbudet blir utvidet, kafeteria og billettkontor blir flyttet og det blir lagt nye tepper i foajeen. Lydflatene i salen blir skiftet ut og det blir etablert en sluse/passasje fra biblioteket inn til Hjertnes-foajeen. Stolene i Parketten I er utslitte og bør skiftes.

3.4.4 Park- og idrettsseksjonen

Seksjonen skal styrke hovedinntrykket av en by med en åpen struktur og et markert grønt preg, gi muligheter for aktivitet, lek og rekreasjon. Seksjonen prioriterer å vedlikeholde parker og plasser, anlegg for variert lek o.a aktiviteter i barn og unges nærområder, idrettsanlegg og arealer for friluftsliv og rekreasjon.

Idrett og friluftsliv

Som følge av et stillesittende liv er fysisk inaktivitet et voksende problem i befolkningen generelt og blant barn og unge spesielt. I 2008 ble det, som et prøveprosjekt, igangsatt et systematisk tilbud om fysisk aktivitet knyttet til kroppsøvingsfaget ved Krokemoa skole. Prosjektet skal evalueres før det eventuelt foreslås å utvide tilbudet til og omfatte alle grunnskolen. Arbeidet med rehabilitering, oppgradering og videreutvikling av idrettsanlegg og nærmiljøanleggene bør videreføres.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutg. til kommunale idrettsbygg og anlegg pr. innb. *		235	216	193	177
Netto driftsutg. til idrett pr. innbygger *	382	115	233	244	249
Sum idrett og idrettsbygg/anlegg	382	350	449	437	426
Dekningsgrad					
Ant. km. turstier og løyper tilrettelagt for sommerbruk pr. 10.000 innbygger	23	36	41	45	80
Antall km maskinpreparerte skiløyper	50	50	110	52	66

Fra 2008 ble drift av idrettsbygg og anlegg skilt ut på egen funksjon (tidligere lå dette som en del av netto driftsutgift til idrett pr. idrett)

Kommunen er liten i geografisk utstrekning og har derfor få tilrettelagte turstier og løyper i forhold til innbyggertallet og slitasjonen er derfor stor. Økningen i antall km turstier og løyper tilrettelagt for sommerbruk skyldes i hovedsak utvidelse av løypenettet i Marum og i Bugården.

I løpet av våren 2009 vil arbeidet med utskifting til kunstgress på hovedbanen på Haukerød være ferdig. Det er stor aktivitet på idrettsanleggene, antall medlemmer i idrettslagene øker og ønsket om treningstid er større enn kapasiteten. Garderobene i Jotunhallen blir rehabilitert i 2009. Svømmehallen er de siste årene oppgradert. Antall funksjonshemmede øker og det er vanskelig å bedre de fysiske garderobeforholdene innenfor nåværende bygningsvolum. Disse og andre behov innenfor idrett blir vurdert i forbindelse med rullering av rehabiliteringsplanen for idrettsanlegg.

Bystyret vedtok i november 2007 kommunens friluftsmelding (by.sak 53/07). I løpet av høsten 2009 blir planen for rehabilitering av kommunale friområder sluttbehandlet.

Parker og plasser

Parker og plasser i sentrum gir byen et grønt og åpent preg, ikke minst Badeparken som åpner byen mot havet. Disse særtrekkene må beholdes og arenaene videreutvikles for aktivitet, lek og rekreasjon. Bruken er stor, dreneringen dårlig og det er behov for en rehabilitering. I 2009 blir det, i samarbeid med Byskolen og sentrum NMU, etablert en kunstgressflate i øvre del av parken. Byparken benyttes som arena for opphold, servering, konserter og lignende arrangementer.

Kirkegårder og gravlunder

Sandefjord kommune har, etter avtale med Kirkelig fellesting, ansvaret for kommunens gravlunder og kirkegårder. Kommunen vedlikeholder ca. 3.500 gravsteder for private festere.

Kommunen har nok gravplasser fram til 2012. Planlegging av nytt gravfelt igangsettes i 2009. To av de eldre feltene på Orelund er dårlig drenert og kan ikke benyttes før de er utbedret.

Nytt felles krematorium for Vestfold skal etableres på Tassebekk i Sandefjord og vil etter planen stå ferdig til bruk i 2010. Når dette står ferdig vil krematoriedriften på Ekeberg bli avviklet.

3.5 Teknisk etat

Hovedmål

Teknisk etats overordnede målsetting er å benytte de tilgjengelige ressurser i henhold til vedtatte politiske mål til beste for byens innbyggere og næringsliv. Etaten skal vedlikeholde og fornye kommunens bygninger, anlegg og tekniske infrastruktur samt videreutvikle en god standard på de tjenester som leveres.

Kvalitet

Teknisk etat definerer kvalitet som sin evne til å levere forutsatt tjeneste/vare til rett pris på rett sted til rett tid. Kvaliteten på tjenesten/varen vurderes med utgangspunkt i den på forhånd definerte standard. Kvaliteten vurderes også med hensyn til i hvilken grad etaten evner å gjennomføre tiltak som skal gi en effektiv bruk av ressursene.

3.5.1 Administrasjonsseksjonen

I administrasjonsseksjonen inngår teknisk sjef med stab, landbruks- og naturforvaltningsavdeling og serviceavdeling. Det er fokus på å videreføre og utvikle evnen til å yte publikum god service. Det har vært stort press på de tjenestene som seksjonen leverer. Seksjonen har i flere år hatt fokus på økt produktivitet. Et resultat av dette fokuset er at seksjonen nå utfører flere oppgaver enn tidligere. Dette gjelder blant annet tjenesten Infoland (ca. 1 årsverk), kontering for bygge- og vedlikeholdsseksjonen og registrering av arbeidslister for intern fordeling av utgifter. Arbeidsmengden har nå økt i et så stort omfang at det av og til har vært noen forsinkelser i forhold til tidsfrister. Fra 2009 har etaten tatt i bruk et nytt system for fakturering av kommunale avgifter. Det nye systemet medfører et større ansvar og mer oppgaver for seksjonen i forhold til tidligere.

Landbruks- og naturforvaltningsavdelingen er over noen år redusert fra 3,5 årsverk til 2 årsverk. Enkelte arbeidsoppgaver på landbruksområdet er fordelt på medarbeidere i administrasjonsseksjonen, men hovedtyngden av oppgavene innenfor landbruksforvaltningen ivaretas i hovedsak av 1 person.

3.5.2 Kommunalteknisk seksjon

Vannforsyningen

Innenfor vannforsyningen er det fokus på god vannkvalitet og høy forsyningssikkerhet som et tilbud til alle kommunens innbyggere, lav lekkasjeandel og en hensiktsmessig utskiftingstakt på ledningsnettet.

Vann	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Brutto investeringsutgifter i vannsektoren pr. innbygger tilknyttet kommunal vannforsyning	210	109	522	471	608
Produktivitet					
Gebyrgrunnlag pr. innbygger tilknyttet kommunal vannforsyning	867	835	928	1 089	1 073
Driftsutgifter pr. tilknyttet innbygger	772	788	677	797	763
Beregnet vannlekkasje pr. meter ledning pr. år m ³ /m/år	-	2,7	6,9	3,7	5,4

Det er i hovedsak god forsyningssikkerhet og god kvalitet på vann til innbyggere knyttet til den kommunale vannforsyningen. Sandefjord kommune har lavere investeringsutgifter innenfor vannforsyning enn sammenlignbare kommuner, noe som kan forklares med at Sandefjord kommune fører en stor del av utgiftene til fornyelse av ledningsnettet i driftsregnskapet. Vann- og avløpssektoren deltar i et prosjekt med sammenligning av nøkkeltall (benchmarking), og kommer godt ut ved sammenligning av kostnader, gebyrnivå og standard sammenlignet med andre kommuner i prosjektet.

Viktige oppgaver innenfor vannforsyningen vil være å

- Opprettholde utskiftingstakt på <100 år
- forbedre vannkvalitet og sikkerhet ved etablering av ringledninger
- øke kapasitet og brannvannsforsyning
- forbedre beredskapen ved økt bassengkapasitet
- prioritere utskifting av risikoledninger (asbest og jernledninger - galvanisert og støpejern).

For å opprettholde ønsket utskiftingstakt må driftsrammene for langtidsbudsjettperioden økes i forhold til tidligere rammer. Hovedplan for vannforsyning, som vil være retningsgivende for videre utbygging, planlegges revidert i 2010.

Avløp

Innenfor avløpssektoren er det fokus på at drift og fornyelse av ledningsnett, overløp, pumpestasjoner og renseanlegg skal bidra til tilfredsstillende vannkvalitet i fjorder og vassdrag, tilfredsstillende statlige konsesjonskrav, redusere antall oversvømmelser og oppnå en hensiktsmessig utskiftingstakt. Fra 2009 setter myndighetene konsesjonskrav, som i større grad enn tidligere ser dette i en total sammenheng med samlet utslipp fra ulike kilder i hele kommunen.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Avløp					
Prioritering					
Brutto investeringsutgifter pr. innbygger tilknyttet kommunal avløpstjeneste	444	310	597	586	616
Produktivitet					
Gebyrgrunnlag pr. innbygger tilknyttet kommunal avløpstjeneste	1 164	1 225	1 334	1 600	1 385
Driftsutgifter pr. innbygger tilknyttet kommunal avløpstjeneste	861	983	847	985	895

Som for vannforsyningen har Sandefjord kommune lavere investeringsutgifter innenfor avløp enn sammenlignbare kommuner, noe som kan forklares med at Sandefjord kommune fører en stor del av utgiftene til fornyelse av ledningsnett i driftsregnskapet. Avløpssektoren har i benchmarkingsprosjektet godkjent standard på alle punkter bortsett fra overløpsutslipp og utskiftingstakt. Samlet sett er det nødvendig å forbedre avløpsnettets standard.

Viktige oppgaver innenfor avløpssektoren vil være å

- opprettholde nødvendig funksjonsevne og kapasitet i avløpsnett gjennom fornyelse og utbedringer
- redusere tilførsel av fremmedvann og feilkoblinger
- gjennomføre saneringsplan
- holde en forsvarlig utskiftingstakt på ledningsnett over tid (under 100 år)
- videreutvikle et godt rensresultat og god slamkvalitet ved renseanlegget
- sørge for gode avløpsløsninger for spredt bebyggelse.

I likhet med vannforsyningen bør hovedplan for avløp fullføres. Denne planen vil være retningsgivende for videre utbygging innenfor avløpssektoren.

Renovasjon

Innenfor renovasjonssektoren er det fokus på å utvikle et godt tilbud til innbyggerne, tilfredsstillende statlige krav og håndtere avfall miljømessig forsvarlig, slik at en høy andel gjenvinnes.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Renovasjon					
Prioritering					
Brutto investeringsutgifter i avfallssektoren pr. innbygger	0	35	56	62	37
Produktivitet					
Gebyrgrunnlag pr. årsinnbygger for kommunal avfallshåndtering	649	673	745	805	792
Gebyrgrunnlag pr. tonn innsamlet avfall	1 238	1 259	1 510	1 567	1 699

I tillegg til den ordinære renovasjonsordningen for husholdningene ligger utgiftene til drift av gjenvinningsstasjonen på Kastet, undermottak for farlig avfall og butikkmottak for glass- og metallemballasje i gebyrgrunnlaget. Sandefjord er rimeligere enn gjennomsnittet i Vestfold, og har i dag et godt tilbud til abonnentene.

Viktige oppgaver innenfor renovasjonsordningen vil være å:

- sikre god service og stabil innsamling av avfall hos abonnentene
- videreutvikle driften i takt med nye gjenvinningsordninger som tilordnes i avfallsbransjen
- oppgradere mottaket for farlig avfall ved Kastet gjenvinningsstasjon.
- kartlegge kapasitetsbehovet ved Kastet gjenvinningsstasjon for å synliggjøre behov for kortsiktige og langsiktige tiltak.

Det gjennomføres for tiden revisjon av tidligere vedtatt avfallsplan. Hovedlinjene i rapporten vil inneholde status i forhold til tidligere målsettinger, vurdering av nye fraksjoner, bl.a. innsamling av plast, vurdering av hentefrekvenser, rivningsavfall og næringsavfall. Revidert avfallsplan vil bli lagt fram som en egen sak.

Vei og trafikk

Innenfor området vei og trafikk er det fokus på å sikre optimal drift og vedlikehold av kommunens veier inklusive gang- og sykkelveier og veilys, samt å regulere og håndheve parkering innenfor kommunens grenser.

Samferdsel	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Brutto investeringsutgifter i kr pr. innbygger, komm. veier og gater i alt	115	259	632	507	603
Netto driftsutgifter i kr pr. innbygger, komm. veier og gater i alt	461	559	581	510	662
Produktivitet					
Brutto driftsutgifter i kr pr. innbygger, komm. veier i alt	703	832	764	644	808
Brutto driftsutgifter i kr pr. km kommunal vei og gate	156 642	186 884	135 581	111 695	93 489

KOSTRA-tallene for Sandefjord viser at brutto driftsutgifter pr. km vei er høyere enn utvalget i tabellen. Tallene for 2008 inneholder en ekstrabevilgning til reasfaltering på 5 mill.kr, som utgjør ca. 125 kr pr. innbygger. Korrigert for dette er tallene for Sandefjord ikke vesentlig forskjellig fra utvalget i tabellen.

Levetiden for asfaltdekker avhenger av en rekke forhold og vil variere sterkt. En fornuftig og minimum dekkestandard har tidligere vært basert på en asfalteringstakt på 20-25 år. Markeds-situasjonen har gjort at det de siste årene har vært en stor prisstigning for asfaltarbeider, ca. 65 % fra 2004 til 2008. For å oppnå anbefalt utskiftingstakt bør en ha en bevilgning på 4 mill. kr, som representerer et økt bevilgningsbehov på 2,5 mill. kr.

Dagens veilysbudsjett gir ikke rom for å gjennomføre et tilfredsstillende vedlikehold. Det er behov for en betydelig økning av rammen, i størrelsesorden 2,6 mill. kr, for å oppnå en tilfredsstillende utskiftingstakt. Uten et slikt bevilgningsnivå må det påregnes at veilys-strekninger etter hvert må stenges.

I 2008 ble det gjennomført en kontroll av kommunens broer. Inspeksjonsrapporten anbefaler flere tiltak i perioden 2010-14 for å bevare brokonstruksjonene. En vurdering av stabiliteten langs Bekkåsveien og Krokenveien synliggjør behov for større utbedringsarbeider i årene framover.

Det er etablert et samarbeidsprosjekt for veilyset i regi av 12K. Sandefjord kommune skal bidra til finansieringen av prosjektet.

Det er behov for å øke bemanningen for å ivareta administrative oppgaver ved parkeringsovervåkingen. Dette skyldes en kraftig økning i mengden klagesaker (fra 554 stk i 2006 til 1046 stk. i 2008). Parkeringsovervåkingen står for driften av tre parkeringshus. Dette er bygningsmasse hvor det er periodiske vedlikeholdsoppgaver. Det er behov for økt innsats på dette området.

Viktige oppgaver innenfor veisektoren vil være å:

- opprettholde tilfredsstillende veistandard og bærekraftig reasfaltering
- opprettholde og utvikle en optimal beredskap i forhold til vintervedlikehold
- gjennomføre nødvendig fornyelse av veilyset.

3.5.3 Bygge- og vedlikeholdsseksjonen

I bygge- og vedlikeholdsseksjonen er det fokus på alle elementer vedrørende drift og vedlikehold av kommunale bygg. Det legges vekt på at alt fra planlegging til løpende drift og vedlikehold gjennomføres i en helhet der renhold, vedlikehold og tekniske forhold hensyntas.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter, kommunal eiendomsforv, i kr pr. innbygger		2 614	3 067	2 706	3 348
Netto driftsutgifter, kommunal eiendomsdrift, i % av samlede netto driftsutgifter		8,5	9,5	8,4	9,7
Samlet areal på formålsbygg i kvadratmeter pr innbygger.		3,7	3,9	4,2	4,6

Sandefjord kommune bruker mindre pr. innbygger enn utvalget i tabellen for øvrig. Dette til tross for at Sandefjord kommune de siste årene kan vise til en økt innsats på vedlikehold av bygg. Forskjellen i netto driftsutgifter pr. innbygger i Sandefjord i forhold til kommune gruppe 13 utgjør i sum ca. 16,0 mill. kr.

Viktige oppgaver i bygge- og vedlikeholdsseksjonen vil være å

- legge til rette for systematisk og planlagt vedlikehold
- gjennomføre lønnsomme ENØK-tiltak
- følge opp energiforbruket i kommunale bygg
- gjennomføre oppgradering og andre tiltak etter pålegg/forskriftskrav
- følge opp brann- og tyverisikring av kommunale bygg
- legge til rette for systematisk renhold i kommunale bygg
- drive prosjektledelse/byggeledelse av kommunens byggeprosjekter
- utvikle nøkkeltall og rapportering til folkevalgte.

Bygge- og vedlikeholdsseksjonen har spesielt fokus på energiforbruk i kommunens bygninger. På rådhuset og i alle skolebyggene er det installert SD-anlegg som gir god oversikt over energiforbruk og muligheter til å styre varme, lys og ventilasjon etter behov. SD-anleggene gir god ENØK- og miljøgevinst. Andre tiltak som seksjonen har fokus på og som

har positiv virkning på miljø og energiforbruk er; utskifting av vinduer og dører, etterisolering av vegger og tak, utskifting av varmtvannsberedere, installasjon av varmpumper, utskifting av PCB-holdige armaturer, etterisolering i fyrrom og kontroll av fyrkjeler. Dette er alle tiltak som blir prioritert i forbindelse med regjeringens krisepakke.

Det er et mål at vedlikeholdet har et nivå som opprettholder bygningenes verdi og at bygningene har en standard som tilfredsstillende lover og forskrifter. I tillegg til kostnadseffektivt vedlikehold, drift og forvaltning er det også viktig med langsiktig planlegging og fokus på utfasing og utvikling av kommunens eiendommer. Samfunnsutviklingen tilsier at brukerne vil stille strengere krav til kvalitet og likeverdige tilbud. Det er enklere å få til gode løsninger ved bygging av nytt i forhold til tilpassing av eldre bygninger.

3.5.4 Geodata- og oppmålingsseksjonen

Innenfor geodata- og oppmålingsseksjonen er det fokus på saksbehandlingstid, kvalitet på saksbehandlingen og kvalitet på kommunens kartdatabaser.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Fysisk planlegging					
Produktivitet					
Brutto driftsutgifter til kart og oppmåling pr. innbygger	127	129	168	168	202
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid, kart- og delingsforretning, antall dager *	118	110	80	94	85

*gjelder nye byggetomter.

Sandefjord kommune har lav bemanning (7,8 årsverk) innenfor kart, geodata og oppmåling i forhold til sammenlignbare kommuner. Mindre kapasitet gir lengre saksbehandlingstid enn ønskelig.

I henhold til plan- og bygningslovens § 5 med forskrift, skal kommunen sørge for et oppdatert offentlig kartgrunnlag. Det digitale kartverket må ajourføres med visse mellomrom. Nykonstruksjon av kartverket er gjennomført i 2008-09.

Kart- og delingsforretninger (oppmåling) gjennomføres etter delingsloven med forskrift. Ny matrikkel ble innført i Sandefjord fra november 2008. Ny *Lov om eiendomsregistrering* vil med forskrift tre i kraft fra 2010. Loven vil, når den trer i kraft, sette strengere krav til saksbehandlingstid og den vil sammen med ny matrikkel medføre merarbeid for seksjonen i form av nye krav til når oppmåling av arealer skal skje.

Geodata- og oppmålingsseksjonen deltar i 12K-samarbeide om digital plandialog. Dette gir flere arbeidsoppgaver for seksjonen i forbindelse med digitale reguleringsplaner.

Kapasiteten i seksjonen vil bli vurdert når konsekvensene av de ovenfor nevnte forhold foreligger.

Viktige oppgaver i geodata- og oppmålingsseksjonen vil være å

- redusere saksbehandlingstid
- redusere restanser

- videreutvikle et oppdatert kartverk.

3.5.5 Bygnings- og arealplanseksjonen

Innenfor seksjonens fagområder er det fokus på saksbehandlingstid, kvaliteten på saksbehandlingen, kompetanse i seksjonen og evne til å iverksette regelverksendringer på området.

	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Fysisk planlegging					
Produktivitet					
Brutto driftsutgifter byggesaksbehandling, kr pr. innbygger	93	99	177	163	187
Brutto driftsutgifter plansaksbehandling, kr pr. innbygger	54	57	183	177	194

Bygnings- og arealplanseksjonen har lav bemanning (11,1 årsverk på bygnings- og arealplanområdet i teknisk etat) og lave brutto driftsutgifter i forhold til utvalget i tabellen. Dette gjelder spesielt på areal- og reguleringsplanområdet. Saksbehandlingstiden for komplette meldings- og byggesøknader er kort, og innenfor lovpålagte frister. Saksbehandlingstiden for private reguleringsplaner er også innenfor lovpålagte frister, men lav bemanning påvirker i noen grad mulighet for en mer effektiv framdrift i enkelte saker.

Lav kapasitet kombinert med høy aktivitet i areal- og reguleringsplanarbeidet medfører utfordringer med hensyn til kvalitet og saksbehandlingstid på dette fagområdet. I ny plandel til plan- og bygningsloven er det forutsatt at planleggingen i større grad skal være en kommunal oppgave ved at kommunen skal utarbeide områdeplaner som grunnlag, før private detaljplaner knyttet til konkrete utbyggingsprosjekter. Bemanningmessige konsekvenser av dette må vurderes når man har mer erfaring med omfanget av nye oppgaver.

Viktige oppgaver i bygnings- og arealplanseksjonen er å:

- gjennomføre dokumenttilsyn av alle byggesøknader slik at vedtak fattes i henhold til gjeldende regelverk
- øke graden av tilsyn i henhold til plan- og bygningsloven
- digitalisere av byggesaksarkivet
- sørge for faglig oppdatering av saksbehandlere i tråd med endringer i lover og forskrifter (ny plandel til plan- og bygningsloven trer i kraft fra 1. juli 2009)
- innføre digital plandialog
- gi relevant veiledning til publikum, herunder å utarbeide skriftlig materiell som også kan gjøres tilgjengelig på kommunens hjemmesider
- delta i prosjektarbeid – sykkelby, Sandefjord kollektivknutepunkt, byutviklingsprosjekter og trygge lokalsamfunn
- revidere kommuneplanen.

3.5.6 Brann- og feierseksjonen

Innenfor brann- og feierseksjonen er det fokus på at personellet har kompetanse og tilfredsstillende utstyr og materiell for å løse oppgaver i forbindelse med branner og andre ulykker på en god måte.

Brann- og ulykkesvern	2007	2008			
	Sandefjord	Sandefjord	Kommune- gruppe 13	Vestfold	Landet u/Oslo
Prioritering					
Netto driftsutgifter, beredskap og forebygging i % av totale netto driftsutgifter	1,4	1,5	1,7	1,7	1,7
Netto driftsutgifter, beredskap og forebygging pr. innbygger	418	475	556	544	577

Sandefjord kommune har lave utgifter til beredskap og forebygging. Det er en relativt stor vekst i netto driftsutgifter til beredskap og forebygging 2007 til 2008. Økningen i Sandefjord er på linje med det vi finner i utvalget i tabellen. Utgiftsveksten i Sandefjord skyldes i hovedsak høyere lønnsutgifter etter fjorårets lønnsoppgjør. Lave utgifter til beredskap og forebygging skyldes at Sandefjord har minimumsbemanning i henhold til forskrift om organisering og dimensjonering av brannvesen. Brannvesenets prioriteringer og evne til å løse oppgaven på en hensiktsmessig måte bidrar til lave driftsutgifter, blant annet ved at personell i administrative stillinger tar vakter ved fravær i beredskapsstyrken. I tillegg har samarbeidet med Stokke og Andebu gitt bidrag til dekning av faste utgifter.

I 2008 ble arbeidet med utredning om felles brannvesen i Vestfold avsluttet. Anbefalingen fra dette arbeidet var å ikke foreta en sammenslåing nå. Sak om dette ble behandlet i formannskapet 15. april 2009, som vedtok anbefalingen fra arbeidsgruppen.

Sandefjord kommune har i overkant av 500 trygghetsalarmer. Ca. halvparten av disse har også tilknyttet røykvarsler. Brannvesenets vaktmannskaper utplasserer, omplasserer og lagerfører trygghetsalarmer, nøkkelbokser og røykvarslere for helse- og sosialetaten. Tjenesten krever stadig mer av de som utfører tjenesten, både fordi arbeidsmengden øker og tekologien blir mer avansert. For å sikre en forsvarlig håndtering av dette tjenesteområdet, er det behov for en stilling med teknisk fagkunnskap. Stillingen bør ha arbeidssted på brannstasjonen.

Viktige oppgaver i brann- og feierseksjonen vil være å:

- redde liv og verdier
- følge opp nye krav til fysisk yteevne for røykdykkere
- gjennomføre feiing og tilsyn av piper og ildsteder i tråd med skjerpede krav
- informere befolkning og næringsliv om brannrisiko, brannverntiltak og opptreden ved brann og andre ulykker.

3.5.7 Havneseksjonen

Havneseksjonens ansvar er å vedlikeholde og fornye kommunens havneinstallasjoner, havneteknisk infrastruktur og bygningsmasse. Videre skal havneseksjonen videreutvikle en konkurransedyktig standard og pris på de tjenester som leveres.

Det er gjennomført ny visuell tilstandsrapport vedrørende Utstikker I (fergekai) som beskriver omfattende skader. Rehabilitering av anlegget er komplisert. Det er også en utfordring å redu-

sere driftsmessige konsekvenser for ferjetrafikken i anleggsperioden. I denne sammenheng vurderes ulike strategier for rehabiliteringen. Foreløpig ser det ut til prosjektet blir vesentlig mer omfattende enn tidligere antydte. Det vil bli lagt frem en egen sak om dette prosjektet.

Viktige oppgaver for havneseksjonen vil være å:

- gjennomføre nødvendig vedlikehold på kaier og andre installasjoner
- opprettholde terrorsikring av havnen i tråd med forskriftskrav
- videreføre oppgradering og utbygging av småbåthavner
- optimalisere bruken av arealer og bygninger

4 KOMMUNENS ØKONOMISKE POLITIKK

Kommunenes viktigste oppgave er å yte innbyggerne velferdstjenester, og det er dette kommunenes innbyggere er mest opptatt av. Økonomiske resultater er i seg selv ikke interessant på annen måte enn at økonomien forvaltes slik at tjenestetilbudet blir jevnt over tid. En bærekraftig økonomi innebærer at ressursbruken i dag ikke truer velferden til innbyggerne i fremtiden. Dette er grunnlaget for kommunens overordnede målsetting: å maksimere innbyggernes velferd over tid.

Den overordnede målsettingen kan bare nås ved en effektiv tjenesteproduksjon tilpasset kommunens økonomiske bæreevne. Effektivitet betyr her, i tillegg til kostnadseffektivitet, at tjenestetilbudet tilpasses befolkningens ønsker og behov. Rådmannens forslag til budsjett-rammer må sees i lys av den overordnede målsettingen og tidligere føringer gitt av bystyret, først og fremst i den reviderte økonomiplanen bystyret vedtok 26. februar i år.

Private selskaper har som regel et mål om størst mulig overskudd. Tilsvarende mål finnes ikke i kommunene. Litt forenklet kan man si at i private selskaper er virksomheten middelet og penger målet. I det offentlige er penger middelet og virksomheten målet. Kommunens mål er derfor ikke størst mulig overskudd, men størst mulig velferd til innbyggerne. Kommunen bruker de tilgjengelige ressursene til å produsere velferdstjenester samt å betjene næringslivet. Omfanget av den samlede, planlagte virksomheten må tilpasses løpende, årlige inntekter, bruk av tidligere oppsparte midler og lån. Økt produktivitet og effektivitet samt økt inntektsramme, vil dermed kunne tas ut i form av et økt tjenestetilbud til innbyggerne.

Formuesbevaringsprinsippet står sentralt i forhold til å vurdere den økonomiske balansen i kommunesektoren. Netto driftsresultat betraktes som den primære indikatoren for formuesbevaring. Etter anbefaling fra bl.a. Kommunal- og regionaldepartementet er det en utbredt oppfatning i kommunesektoren at netto driftsresultat også for den enkelte kommune bør ligge på 3 % eller mer av driftsinntektene².

Det foreligger en rekke sammensetninger av driftsutgifter, investeringer og gjeld som tilfredsstillende betingelsene for langsiktig balanse. En god økonomiplan vil først og fremst innebære at kommunens samlede virksomhet, fordelt på drift og investering, må være tilpasset

---

² Virksomheter som følger regnskapsloven vil bevare eller øke egenkapitalen så lenge resultatet ikke er negativt. Anbefalingen om minst 3 % som netto driftsresultat skyldes i hovedsak at kommunene skal føre avdrag på lån som en del av utgiftene i stedet for regnskapslovens krav om føring av avskrivninger. Ettersom ikke alle investeringer lånefinansieres fullt ut, vil gjennomsnittlige avdrag være lavere enn avskrivningene.

kommunens løpende inntekter. Dette betyr også at det må føres en ansvarlig lånepolitikk slik at morgendagens innbyggere slipper å betale for goder som dagens innbyggere nyter godt av.

Med dette som utgangspunkt har rådmannen tre viktige økonomiske siktemål når rammene for økonomiplanen fastlegges:

1. Resultatet før finansposter skal være positivt. Det vil si at de frie inntektene (skatt og rammetilskudd) minst skal dekke etatens netto driftsutgifter.
2. Avkastningen fra kraftfondet skal brukes til å (del-) finansiere investeringene.
3. Nye lån til investeringer skal som hovedregel ikke være større enn utgiftene til avdrag.

I tillegg planlegges det som regel å bruke disposisjons- og kapitalfondet gjennom økonomiplanperioden til å finansiere investeringer slik at det vil stå igjen et samlet beløp på om lag 10 mill. kr til uforutsette formål ved utløpet av perioden.

Private virksomheter investerer som regel for å øke inntektene eller redusere kostnadene. Kommunen investerer for det meste i økt velferd for innbyggerne med den følge at også driftsutgiftene øker. Kommunen kan ikke låne seg til rikdom, og det er derfor viktig å sette tæring etter næring.

Med gitte begrensninger på inntektssiden og forventninger om vekst i velferdstilbudet til en voksende befolkning med en økende andel eldre, stilles det strenge krav til prioriteringer mellom ulike typer tjenester og fordeling mellom drift og investeringer. Kommunen har over lang tid hatt et relativt lavt årlig investeringsvolum sammenliknet med andre kommuner, og den løpende driften har vært høyt prioritert. De senere og kommende års innsparingstiltak har vært og er nødvendig ikke bare for å finansiere konkrete nye driftstiltak og investeringer, men også for å løfte kommunens generelle evne til å finansiere re- og nyinvesteringer tilpasset en fremtidsrettet tjenesteproduksjon. Rådmannen vil derfor anbefale at økonomiplanen fortsatt innrettes med tanke på å øke den fremtidige investeringssevnen. Tempoet i en slik tilpasning vil i stor grad være avhengig av sentrale myndigheter når realveksten i kommende års frie inntekter fastsettes, og kommunens egen evne til å effektivisere driften kombinert med muligheter for og vilje til å foreta omprioriteringer.

I kapittel 6 vil rådmannen bl.a. kommentere det fremlagte budsjettforslaget i lys av de angitte målene.

5 FORUTSETNINGER

Arbeidet med økonomiplanen er preget av mange usikre, variable faktorer som f.eks. den generelle økonomiske utviklingen, regjeringens økonomiske politikk, befolkningsutviklingen i volum og sammensetning, lønns- og prisstigning, samt utviklingen i finansmarkedene.

Ettersom Stortinget gjennom sitt vedtak for neste års statsbudsjett indirekte fastsetter om lag 85 % av kommunesektorens inntekter, vil statsbudsjettet representere den viktigste forutsetningen for kommunens rammebetingelser. Sett i lys av dette vil lønns- og prisveksten som forutsettes i statsbudsjettet også legges til grunn for kommunens budsjett. Videre vil rentefremskrivningene i nasjonalbudsjettet være retningsgivende for kommunens renteforutset-

ninger. På tilsvarende måte bygger rådmannens forslag til rammer for 2010 på forutsetninger og signaler som gis i revidert nasjonalbudsjett og kommuneproposisjonen³.

5.1 Generelle forutsetninger

Tabell 5.1-1 viser en samlet oversikt over de generelle forutsetningene som er lagt til grunn i rammesaken.

Tabell 5.1-1

Generelle forutsetninger (vekst angitt i %)	2010	2011	2012-13
Konsumprisvekst	1,50	2,50	2,50
Lønnsvekst (gj.snitt for alle grupper)	3,50	2,50	2,50
Prisvekst på kommunal tjenesteyting	2,80	2,50	2,50
Finansinntekter og –utgifter			
Pengemarkedsrenten (3 md NIBOR)	3,00	3,50	4,50
Avkastning på aksjeplasseringer	5,00	5,50	6,50
Kraftfondet, aksjer/renter	20 / 80	20 / 80	20 / 80

Verken revidert nasjonalbudsjett eller kommuneproposisjonen gir anslag for lønns- og prisveksten neste eller senere år. Rådmannens forutsetninger er derfor basert på prognoser fra Statistisk sentralbyrå og Norges Bank. Norges Bank setter renten med sikte på lav og stabil inflasjon, definert som en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 %. Rådmannen har lagt dette til grunn for prisveksten i 2011-13. Forutsetningen om prisvekst i økonomiplanens tre siste år har i hovedsak bare betydning for angitte realverdier knyttet til finanspostene i disse årene.

Realvekst i det økonomiske opplegget for kommunesektoren angis som vekst utover den generelle kostnadsveksten i kommunene, uttrykt ved indeksen for prisvekst på kommunal tjenesteyting. Indeksen er basert på et veid gjennomsnitt av lønnsveksten og prisveksten på varekjøp. Som hovedregel foreslås kommunens betalingssatser justert i tråd med forventet prisvekst på kommunal tjenesteyting.

Som en beregningsteknisk forutsetning settes lønnsveksten og prisveksten på kommunal tjenesteyting lik den generelle prisveksten i økonomiplanens tre siste år. Dette forenkler oversikten over de reelle endringene i budsjetttrammene for 2011-13 sett i forhold til 2010. På den annen side vil en reallønnsvekst det enkelte år svekke budsjettbalansen. Angitte forutsetninger vil derfor medføre at den fremtidige kostnadsveksten kan være undervurdert i økonomiplanens tre siste år. Ved den årlige rulleringen av sist vedtatte økonomiplan erstattes det første årets sjablongmessige forutsetninger med konkrete, spesifiserte anslag og dermed blir den såkalte "rulleringskostnaden" innarbeidet i budsjettet.

Den normale sammenhengen mellom pengemarkedsrentene og styringsrenten ble betydelig forstyrret i tiden etter at den amerikanske investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs i september i fjor. Omfattende og raske tiltak fra myndighetene i en rekke land har trolig bidratt til å forhindre et sammenbrudd i det internasjonale finansielle systemet. Siden oktober har

³ Begge dokumentene ble lagt frem 15. mai. Kommuneproposisjonen gir bl.a. signaler om realveksten i kommunesektorens inntekter neste år, som regel målt i forhold til inntektsanslaget for inneværende år slik det legges til grunn i revidert nasjonalbudsjett.

Norges Bank i seks omganger senket styringsrenten med til sammen 4,25 %-poeng til 1,5 %. Banken har signalisert ytterligere rentenedsettelse ned mot 1 % mot slutten av 2009. Den pågående finanskrisen medfører at det fortsatt er knyttet unormalt stor usikkerhet til de fremtidige rentene og ikke minst aksjeavkastningen. Anslagene i revidert nasjonalbudsjett er basert på at situasjonen i finansmarkedene gradvis bedres gjennom 2009 og 2010, og en fremskrivning av tremåneders pengemarkedsrente indikerer et årsgjennomsnitt i 2010 på 2,8 %. Rådmannen har på svært usikkert grunnlag valgt å holde fast ved renteforutsetningene i gjeldende økonomiplan, dvs. en gjennomsnittlig 3 måneders pengemarkedsrente på 3,0 % i 2010, 3,5 % i 2011 og 4,5 % for etterfølgende år. Disse forutsetningene vil på vanlig måte bli vurdert på nytt når rådmannens endelige budsjettforslag legges fram til høsten. Det antas imidlertid å være mer sannsynlig at det forutsatte fremtidige rentenivået vil bli justert ned enn opp. Eksempelvis tilsier gjennomsnittet av fremtidige renteavtaler det neste året om lag 3/4 %enhet lavere rente. Grovt sett betyr en reduksjon/økning i renten på ett prosentpoeng reduserte/økte inntekter på om lag 12 mill. kr pr. år for kommunen.

Avkastningen på kraftfondet er for perioden 2010-13 basert på bystyrets vedtak fra desember 2004 om en aksjeandel på 20 %. Som lagt til grunn i gjeldende økonomiplan, er det forutsatt at aksjefond gir en avkastning som ligger 2,0 %-enheter over pengemarkedsrenten.

Renter på kommunens lån til investeringer (sertifikatlån⁴/pengemarkedslån) er som hovedregel budsjettert med samme sats som forutsatt tremåneders pengemarkedsrente (NIBOR). Kommunens obligasjonslån på 213 mill. kr for perioden 2006-16 følger pengemarkedsrenten fratrukket en fast margin. Lån til videre utlån (startlån og etableringslån i Husbanken) er forutsatt å ha en gjennomsnittlig lånerente 0,3 %-poeng over pengemarkedsrenten, mens øvrige renter i hovedsak er forutsatt å ligge 0,5 %-poeng over pengemarkedsrenten.

Etterspørselen etter kommunens tjenester følger i stor grad sammensetningen av innbyggermassen. Endringer i antall barn i skolepliktig alder medfører endrede utgifter til undervisning, mens en vekst i antall eldre fører til økt etterspørsel etter omsorgstjenester. Hvert år korrigeres rammetilskuddet som følge av endringer i antall og sammensetning av kommunens og landets innbyggere. Det er kommunens andeler, og ikke absolutte størrelser, som påvirker endringene i tilskuddet til kommunen. På generelt grunnlag bygger økonomiplanen på forutsetninger om at kommunens sammensetning av aldersgrupper og samlet antall i de kommende årene vil utvikle seg som gjennomsnittet i landet, uten at veksten er tallfestet. Forventninger om antallsendringer i den demografiske utviklingen vil imidlertid inngå som en viktig premiss for investeringsbudsjettets prioriteringer og for de elevrelaterte bevilgningene til grunnskolen.

5.2 Forutsetninger for kommuneøkonomien 2009 og 2010 i kommuneproposisjonen

I kommuneproposisjonen gjør regjeringen rede for eventuelle korrigerede anslag for kommunesektorens inntekter inneværende år, og den gir signaler om realvekst i inntektsrammene for sektoren som helhet, deler av de øremerkede tilskuddene, samt for de frie inntektene fordelt på kommuner og fylkeskommuner. Gebyrinntekter, renteinntekter og andre inntekter vies

---

⁴ Sertifikatlån er et rentebærende verdipapir med løpetid inntil 1 år (kalles obligasjoner når løpetiden er lenger enn 1 år). Når kommunen tar opp sertifikatlån vil disse derfor bli fornyet med jevne mellomrom. "Avdrag" betales ved å redusere størrelsen på lånene ved fornyelser.

liten eller ingen oppmerksomhet.

5.2.1 Det økonomiske opplegget for 2009

I forbindelse med fremleggelsen av revidert nasjonalbudsjett, legger Regjeringen samtidig fram en egen proposisjon med forslag til omprioriteringer og tilleggsbevilgninger på statsbudsjettet. Følgende forhold av betydning for kommunesektoren er forutsatt i disse dokumentene:

- Skatteanslaget for kommunesektoren er oppjustert med 0,3 mrd. kr, fordelt med 260 mill. kr på kommunene og 30 mill. kr på fylkeskommunene. Skatteprognosen for Sandefjord er etter dette oppjustert med 2,1 mill. kr pr. år. I tillegg er inntektsutjevningen i rammetilskuddet økt med 0,1 mill. kr pr. år.
- For å motvirke innstramminger som kan ramme sysselsettingen og svekke tjenestetilbudet i en del kommuner, øker rammetilskuddet med 1 mrd. kr. Sandefjords andel utgjør 8,7 mill. kr i år, og 9,0 mill. kr pr. etterfølgende år.
- Innlemming av storbymidler til psykisk helse på 56,1 mill. kr i rammetilskuddet reverseres. Dette reduserer kommunens rammetilskudd med 0,5 mill. kr pr. år.

I tillegg er øremerkede overføringer til kommunesektoren redusert med om lag 0,5 mrd. kr, hovedsaklig på grunn av lavere rentenivå og dermed lavere bevilgninger til rentekompensasjonsordningene. Motstykket til dette vil som regel være lavere renteutgifter for kommuner og fylkeskommuner.

De budsjettmessige konsekvensene av ovenstående er innarbeidet i tertialsaken.

5.2.2 Det økonomiske opplegget for 2010

Hovedpunktene i kommuneopplegget for 2010 er:

- Regjeringen legger foreløpig opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 5 og 6 mrd. kr fra 2009 til 2010. Veksten er regnet i forhold til anslag på kommunesektorens inntekter i revidert nasjonalbudsjett 2009.
- Av den totale inntektsveksten legges det opp til en realvekst i de frie inntektene (skatt og rammetilskudd) på 4 mrd. kr, hvorav 2,5 mrd. kr går til kommunene og 1,5 mrd. kr til fylkeskommunene. Regjeringen legger til grunn at veksten vil dekke økte kostnader knyttet til demografiske endringer på om lag 1,5 mrd. kr, økte pensjonskostnader på om lag 0,6 mrd. kr og en økning på 1,0 mrd. kr i midlene til riksveier som blir fylkesveier fra 1. januar 2010 (kun fylkeskommuner). Videre forutsetter Regjeringen at veksten skal gi rom for en styrking av skoletilbudet og det kommunale barnevernet, samt en oppfølging av Omsorgsplan 2015.
- Den delen av realveksten i kommunesektorens samlede inntekter som ikke gjelder de frie inntektene, hovedsakelig øremerkede tilskudd og gebyrer, er ikke nærmere omtalt i kommuneproposisjonen.

I kommuneproposisjonen varsles i tillegg til punktene over, enkelte andre endringer i oppgavefordelinger, regelverk og innlemming av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet. I mangel av tilstrekkelig tallgrunnlag og med forventninger om begrensede økonomiske konsekvenser for Sandefjord, vil dette først bli innarbeidet i økonomiplanen når vi kjenner de konkrete forslagene slik de vil inngå i statsbudsjettet for 2010.

I forbindelse med Regjeringens tiltakspakke ble kommunesektorens rammetilskudd økt med

1,2 mrd. kr (960 mill. kr til kommunene) både for å styrke sektorens generelle finansielle stilling og for å kunne dekke økte utgifter som følge av økte investeringsrammer knyttet til rentekompensasjonsordningene. Midlene var forutsatt gitt som en engangsbevilgning i 2009, mens Regjeringen nå legger til grunn at midlene videreføres også for etterfølgende år.

De budsjettmessige konsekvensene av signalene gitt i kommuneproposisjonen er oppsummert i tabell 5.2.2-1. Endringene vist i tabellen er målt i forhold til forutsetninger som ligger i gjeldende økonomiplan:

Tabell 5.2.2-1

Forutsatte konsekvenser av kommuneproposisjonen for Sandefjord				
(pos. beløp er økt inntekt / red. utgift og omvendt (mill. 2010-kr))	2010	2011	2012	2013
Økt rammetilsk.på 1,2 mrd. kr fra "Tiltakspakken" videreføres	9,0	9,0	9,0	9,0
Realvekst i frie inntekter 4,0 mrd. kr (2,5 mrd. kr til komm.)	21,1	21,1	21,1	21,1
Omfordeling 1 mrd. kr fra rammetilsk. til skatt	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Tidligere forutsatt realvekst for 2010 trekkes ut	-13,9	-13,9	-13,9	-13,9
Korr. helårseffekt av økt ressursinnsats i skolen fra h-2009	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Netto økt vekst i frie inntekter (ift. gamle foruts.)	15,4	15,4	15,4	15,4
Red. ramme SB-etaten, jf. korr. rammetilsk.	0,3	0,3	0,3	0,3
Sum konsekvenser av kommuneprp. for Sandefjord	15,7	15,7	15,7	15,7

Etter rådmannens beregninger og forutsetninger vil de budsjettmessige konsekvensene av signalene som er gitt i kommuneproposisjonen øke kommunens handlingsrom med 15,7 mill. kr pr. år fra neste år av. Dvs. at dette kommer i tillegg til de forutsetningene som allerede ligger i gjeldende økonomiplan om en vekst på 13,9 mill. kr pr. år (13,5 mill. 2009-kr).

Rådmannen har forutsatt at realveksten i de frie inntektene for kommunene vil bli gitt som skatt. Kommunens andel av en skattevekst på 2,5 mrd. kr er beregnet til 20,4 mill. kr, mens inntektsutjevningen i rammetilskuddet vil gi ytterligere 0,7 mill. kr fordi kommunens forutsatte skatteinntekt pr. innbygger bare utgjør 92,0 % av gjennomsnittet for landet. For å opprettholde Regjeringens forutsetninger knyttet til det nye inntektssystemet om at kommunesektorens skatteinntekter skal utgjøre om lag 45 % av sektorens samlede inntekter, har rådmannen anslått at kommunenes rammetilskudd vil bli redusert med 1 mrd. kr og i stedet tilført via skatteinntektene. Dette reduserer kommunens netto inntekt med 0,5 mill. kr (redusert rammetilskudd med 8,7 mill. kr og økt skatteinntekt med 8,2 mill. kr).

I 2009 er det frigjort om lag 430 mill. kr av kommunenes frie midler som følge av at utskiftingen av nye læremidler tilpasset Kunnskapsløftet skal være gjennomført. Stortinget har lagt til grunn at midlene fra høsten 2009 skal brukes til å finansiere forsterket opplæring i skolens 1.-4. trinn. Kommuneproposisjonen gir grunn til å tro at helårskostnadene som legges inn i rammetilskuddet fra og med 2010 reduserer kommunens tilskudd med 0,3 mill. kr i forhold til forutsetningene i gjeldende økonomiplan. På tilsvarende måte justeres rammene for skole- og barnehageetaten med samme beløp, og samlet kompensasjon utgjør dermed om lag 9,4 mill. kr pr år.

På sedvanlig vis tar Regjeringen forbehold om at dersom nivået på kommunesektorens inntekter i 2009 endres i statsbudsjettet i oktober i forhold til anslaget i revidert nasjonalbudsjett, kan dette medføre at målsettingen for inntektsvekst fra 2009 til 2010 endres i forhold

til det som er varslet i kommuneproposisjonen.

Stortinget behandler kommuneproposisjonen 17. juni og revidert nasjonalbudsjett med tilhørende forslag om omdisponeringer på årets statsbudsjett, 19. juni.

5.2.3 Forutsetninger om vekst i kommuneøkonomien etter 2010

Gjeldende økonomiplan for 2009-12 forutsetter en årlig realvekst i de frie inntektene på 13,5 mill. 2009-kr. I denne rammesaken har rådmannen justert den forutsatte realveksten til 14,0 mill. 2010-kr pr. år slik at realveksten for årene 2011-13 summerer seg til hhv. 14 mill. kr, 28 mill. kr og 42 mill. kr utover nivået for 2010. Beløpene tilsvarer om lag 1 % av kommunens frie inntekter (skatt og rammetilskudd) og tilsier en årlig realvekst for kommunene på 1,5-1,6 mrd. kr.

Den årlige realveksten i de frie inntektene forutsettes bl.a. å skulle dekke økte kostnader knyttet til den demografiske utviklingen. Kostnadene påvirkes både av at vi blir flere og som følge av endringer innen ulike aldergrupper m.m. Skole- og barnehageetatens rammer for grunnskolen baseres på fremskrivninger for dagens innbyggere i kommunen. På tilleggsbevilgningene er det i tråd med etablert praksis, reservert midler til å dekke elevkostnader knyttet til en forventet netto, årlig tilflytting til kommunen (0,8 mill. kr første året, økende med 1,75 mill. kr pr. etterfølgende år). I tillegg reserveres det midler til en årlig vekst på 2 mill. kr i utgiftene til ressurskrevende tjenester. Realveksten for øvrig brukes til å finansiere deler av det samlede, planlagte tjenestetilbudet slik det er foreslått i denne saken.

Forutsetningene knyttet til realveksten i årene 2011-13 er oppsummert i tabell 5.2.3-1:

Tabell 5.2.3-1

Sandefjord, realvekst i frie inntekter 2011-13			
(pos. beløp er økt inntekt/red. utgift og omvendt (mill. 2010-kr))	2011	2012	2013
Realvekst frie inntekter	14,00	28,00	42,00
Økt antall ressurskrevende tjenester	-2,00	-4,00	-6,00
Elevtallsvekst skoleårene 2010-11, 2011-12 og 2012-13	-0,80	-2,55	-4,30
Realvekst disponert til annet enn tilleggsbevilgninger	11,20	21,45	31,70

6 BUDSJETTRAMMER FOR ØKONOMIPLANEN 2010-2013

Årsbudsjett og økonomiplan inndeles begge i en drifts- og en investeringsdel. All tilgang på og bruk av midler i løpet av året som vedrører kommunens virksomhet skal fremgå av drifts- eller investeringsregnskapet. Resultatoversikten i tabell 6-1 gjengir driftsbudsjettet inklusive finansposter. Investeringsbudsjettet består av investeringsprosjektene, tomtefelt, havnevesenet og diverse kapitalformål. Disse fire rammeområdene kommenteres i kapittel 8 Investeringsbudsjettet. Hovedtallene for investeringsprosjektene er vist i tabell 6-2.

Resultatoversikten viser utviklingen i kommunens driftsbudsjett. "Årets resultat" viser driftsbudsjettets bidrag til finansiering av investeringsrammene⁵. Som følge av bestemmelsene i

⁵ Kommunale regnskap avviker fra regnskapene til selskaper som følger regnskapsloven (Norsk Standard). De viktigste avvikene er knyttet til avdrag på lån, avskrivninger og anordningsprinsippet. All tilgang på og bruk

kommuneloven kan ikke årets resultat være negativt. Tabell 6-2 viser bl.a. hvordan den foreslåtte investeringsrammen finansieres med bidrag fra løpende inntekter og innbetalinger i året (årets resultat), ved bruk av fond og nye lån.

Budsjettendringer vedtatt gjennom året, inkludert forslag i regnskapsgjennomgangen etter 1. tertial, er innarbeidet i kolonnen for 2009, mens videreføringskonsekvensene er innarbeidet i kolonnene for 2010-2013. Rådmannen har også lagt inn foreløpige anslag for drifts- og finanskostnader knyttet til den beregningstekniske rammen for investeringsprosjektene i kommende 4-årsperiode⁶. Alle tall er omregnet til neste års kroneverdi for å forenkle sammenlikninger mellom ulike år⁷.

Tabell 6-1

RESULTATOVERSIKT						
Driftsregnskap/-budsjett						
(beløp i 1 000 2010-kr)	Regnsk.	Budsjett	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Skatteinntekter	871 463	896 854	936 900	936 900	936 900	936 900
Rammetilskudd	432 205	497 655	500 900	515 700	529 700	543 700
FRIE INNTEKTER	1 303 668	1 394 509	1 437 800	1 452 600	1 466 600	1 480 600
Sentraladm.	42 859	56 515	54 398	60 308	63 117	69 381
Skole- og barnehageetaten	438 937	445 742	449 983	444 176	442 456	439 435
Helse- og sosialetaten	636 225	691 150	706 182	711 643	712 094	712 841
Kultur- og fritidsetaten	71 654	74 335	74 498	73 998	73 998	73 998
Teknisk etat	87 639	102 182	95 991	90 865	87 645	86 522
Tilleggsbevilgninger	2 395	4 547	46 250	58 509	52 759	57 009
Netto utgifter til etatene	1 279 709	1 374 471	1 427 302	1 439 499	1 432 069	1 439 186
RES. FØR FINANSPOSTER	23 959	20 038	10 498	13 101	34 531	41 414
Netto renteinntekter	-15 358	42 390	40 575	43 300	50 769	47 207
Utbytte	5 030	4 769	4 000	4 000	4 000	4 000
Netto lånerenter	24 621	10 776	11 660	13 329	16 067	15 277
Avdrag	18 706	18 511	18 000	17 561	17 133	16 715
Netto finansposter	-53 655	17 872	14 915	16 410	21 569	19 215
RES. ETTER FINANSPOSTER	-29 696	37 910	25 413	29 511	56 100	60 629
Disposisjoner	70 770	4 040	-	-	-	-
ÅRETS RESULTAT	41 074	41 950	25 413	29 511	56 100	60 629

av midler i løpet av året som vedrører kommunens virksomhet skal fremgå av drifts- eller investeringsregnskapet.

⁶ Drifts- og finanskostnader knyttet til investeringsprosjektene er tatt inn i oversikten for å gi et foreløpig helhetsbilde. Ettersom det ikke er tatt endelig stilling til hvilke prosjekter som vil inngå i investeringsbudsjettet, vil det på nåværende tidspunkt ikke være mulig eksakt å angi hvilke driftskonsekvenser prosjektene vil medføre. Driftskonsekvenser av investeringer er derfor anslått med utgangspunkt i gjeldende økonomiplan. Endret investeringsvolum og/eller forskyvninger i tid, vil gi andre drifts- og finanskostnader enn angitt.

⁷ Beløp i regnskap 2008, (justert) budsjett 2009 og i økonomiplanen vil ikke alltid være direkte sammenliknbare, bl.a. fordi: 1) regnskapstallene inkluderer regnskapsmessige mer-/mindreforbruk, 2) tidspunkt for endringer i tjenestetilbudet kan gi del- og helårseffekter, 3) endringer i bevilgninger kan skyldes pris- og/eller volumendringer, 4) det kan være overføringer av budsjettansvar mellom etatene og 5) tidligere øremerkede tilskudd kan være innlemmet i rammetilskuddet.

Resultatoversikten er basert på et netto investeringsvolum på i alt 290 mill. kr i kommende 4-årsperiode, fordelt på de ulike årene med finansiering som vist i tabell 6-2 (investeringsprosjektene er kommentert i kapittel 8).

Tabell 6-2

INVESTERINGSPROSJEKTER						
(beløp i 1 000 2010-kr)	Regnsk.	Budsjett	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Investeringsprosjekter	126 972	154 297	100 000	52 000	58 000	80 000
Finansiering:						
Fra årets drift	10 132	41 950	25 413	29 511	56 100	60 629
Bruk av fond	98 205	75 807	38 587	22 489	1 900	2 656
Bruk av lån	18 635	36 540	36 000	-	-	16 715

Rådmannen vil kort peke på en viktig sammenheng mellom driftsbudsjettet og investeringsbudsjettet. Årets resultat i resultatoversikten brukes i sin helhet år for år til å delfinansiere kommunens investeringer. Dersom bystyret vedtar økte netto driftsutgifter vil dermed finansieringen av investeringene bli redusert. Dette må dekkes ved reduserte investeringer eller ved økt bruk av fond og/eller lån, med tilhørende finanskostnader som igjen må dekkes. Et økt investeringsvolum kan tilsvarende dekkes ved reduksjoner i driftsbudsjettet eller også det ved økt bruk av fond og/eller lån. Det omvendte gjelder ved netto utgiftsreduksjoner. Det hele må sees på som et lukket kretsløp hvor endringer ett sted forplanter seg som konsekvenser andre steder.

Investeringsprosjektene for årene 2010-12 er mer eller mindre bare prisjustert i forhold til rammene for samme år i gjeldende økonomiplan. Tilsvarende er forutsatt bruk av lån også uendret, mens bidraget fra driften disse årene, er betydelig redusert. Dette er kompensert ved økt bruk av fond. Dermed er også budsjettavviket fra 2008 (fratrasket 7 mill. kr til kjøp av Napergården) og forventet økt inntekt fra forutsatt salg av Hystadveien 11 i 2010, disponert i denne rammesaken.

Tabell 6.3 viser hvordan resultatelementene i rammesaken er i forhold til de tre økonomiske siktemålene som er satt (jf. kapittel 4, Kommunens økonomiske politikk).

Tabell 6-3

ØKONOMIPLANEN I FORHOLD TIL DE ØKONOMISKE MÅLENE						
(beløp i 1 000 2010-kr)	Regn. 2008	Just. 2009	BUDSJETT			
			2010	2011	2012	2013
1 Resultat før finansposter	23 959	20 038	10 498	13 101	34 531	41 414
2 Avkastning på kraftfondet	-38 272	33 698	35 900	40 200	49 300	48 100
Årets resultat	41 074	41 950	25 413	29 511	56 100	60 629
Kraftfondsmidler til drift			10 487	10 689		
Årets resultat utover kraftfondets avk.	79 346	8 252			6 800	12 529
Andel av kraftfondets avk. til drift:			29 %	27 %		
3 Nye lån	18 635	36 540	36 000	-	-	16 715
Avdrag på lån	18 706	18 511	18 000	17 561	17 133	16 715
Økt gjeld		18 029	18 000			-
Redusert gjeld	71			17 561	17 133	
Nye lån i % av avdrag på lån	100 %	197 %	200 %	0 %	0 %	100 %

Tabell 6-3 viser at mål nr. 1, om at resultatet før finansposter skal være positivt, blir innfridd for alle år i kommende periode. Dette gjelder for 2010 og 2011 bare under forutsetning av at planlagte innsparingstiltak blir realisert.

Mål nr. 2, om at kraftfondets avkastning i sin helhet skal benyttes til å finansiere investeringer, innfris fra 2012, men ikke i 2010 og 2011. Manglende måloppnåelse må bl.a. sees i sammenheng med utgiftene til oppreisningen overfor tidligere barnehjemsbarn m.fl.

Mål nr. 3, som sier at nye lån til investeringer som hovedregel ikke skal være større enn utgiftene til avdrag, er oppfylt for kommende fireårsperiode sett under ett. Økonomiplanen for 2009-12 forutsetter at det i 2009 og 2010 tas opp lån som tilsvarer utgiftene til avdrag i hele fireårsperioden. Til gjengjeld var det ikke planlagt nye lån i 2011 og 2012. Disse forutsetningene for 2010-12 er holdt uendret, mens det for 2013 er forutsatt at det tas opp et nytt lån som er lik dette årets avdrag på lån. Budsjetterte lån for årene 2010-13 vil dermed medføre at gjelden fra og med 2013 igjen vil ligge på 363 mill. kr.

I tråd med tidligere forutsetninger er det budsjettert med bruk av fond til finansiering av investeringer slik at det ved utløpet av kommende økonomiplanperiode står igjen om lag 10 mill. kr (10,9 mill. kr) til sammen på disposisjons- og kapitalfondet. Dette er relativt lite ettersom det erfaringsmessig vil være behov for en buffer til uforutsette og/eller ikke ferdig utredede saker med økonomiske konsekvenser.

Rådmannen har anbefalt at økonomiplanen fortsatt innrettes med tanke på å øke den fremtidige investeringsevnen. Ved å summere "årets resultat" og utgifter til avdrag for det siste året i økonomiplanen, får vi en god indikasjon på hvilket investeringsvolum vi årlig kan finansiere i tiden etter kommende fireårsperiode dersom kommunens gjeld holdes uendret. Med utgangspunkt i tallene for 2013 gir dette rom for et årlig investeringsvolum etter utløpet av 2013 på ca. 77 mill. kr. Dette er om lag 10 mill. kr mer enn antydnet i gjeldende økonomiplan for utløpet etter 2012.

I kapittel 7 og 8 gis ytterligere kommentarer til hhv. driftsbudsjettet med finansposter og investeringsprosjektene.

7 DRIFTSBUDSJETTET

I rammesaken forholder rådmannen seg til etatenes netto driftsbudsjetter. På nåværende tidspunkt er derfor store deler av budsjettet ikke spesifisert på brutto utgifter og inntekter. En samlet fremstilling av kommunens brutto inntekter og utgifter vil framgå i rådmannens endelige budsjettforslag som legges frem til høsten.

7.1 Kommunens løpende inntekter

Kommunens løpende inntekter består av frie inntekter (skatt og rammetilskudd), driftsinntekter som inngår i etatenes driftsrammer og finansinntekter. De frie inntektene omtales som "frie" fordi det ikke ligger noen binding i disponeringen av dem. Skatteinntektene omtales i kapittel 7.1.1 og rammetilskuddet i kapittel 7.1.2, mens finansinntektene omtales i kapittel 7.3 *Finansbudsjettet*. Etatenes driftsinntekter blir ikke omtalt spesifikt i rammesaken.

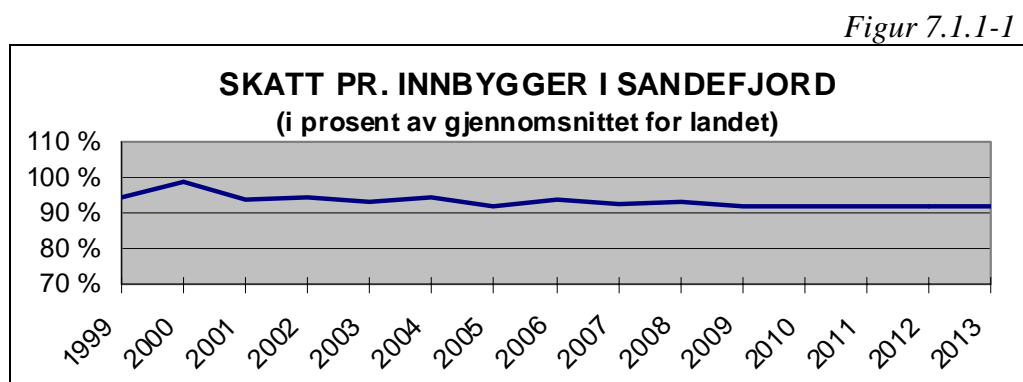
7.1.1 Skatteinntekter

Med utgangspunkt i forventninger om at kommunesektorens skatteinntekter skal utgjøre 45 % av de samlede inntektene, er det forutsatt at hele realveksten i neste års frie inntekter kommer som skatteinntekter. I tillegg er det forutsatt at landets skatt på inntekt og formue vil bli økt med 1 mrd. kr mot en tilsvarende reduksjon i rammetilskuddet for kommunene. Rådmannens skatteprognose for de neste årene blir med disse forutsetningene som vist i tabell 7.1.1-1:

Tabell 7.1.1-1

Skatteinntekter for 2010-13	
Prognose for 2009	883,6 mill. kr
+ 2,8 % som antas å gi uendret realnivå	24,7 mill. kr
+ realvekst i frie inntekter gitt som skatt (andel av 2,5 mrd. kr)	20,4 mill. kr
+ 1 mrd. kr for kommunene o.f. fra rammetilskuddet (pga. skatteandel 45 %)	8,2 mill. kr
= Prognose for 2010-13	936,9 mill. kr

Figur 7.1.1-1 viser utviklingen i skatteinntektene pr. innbygger i Sandefjord i forhold til landsgjennomsnittet for perioden 1999-2008, med anslag for inneværende år og 2010-2013⁸:

⁸ Skattetallene inkluderer kommunens andel av selskapsskatten for 2005-08 selv om denne skattearten ble utbetalt som en del av rammetilskuddet.

Sandefjords skatteinntekter pr. innbygger utgjorde i 2008 93,3 % av gjennomsnittlige skatteinntekter pr. innbygger i landet når selskapsskatten regnes med. Skatten fra personlige skattytere utgjorde 92,0 %. Den justerte skatteprognosen lagt til grunn i tertialsaken forutsetter at skatt fra personlige skattytere også i 2009 vil utgjøre 92,0 %. Nivået for personskatten på 92,0 % er videreført i årene 2010-13. Fra og med 2009 mottar ikke kommunene lenger en andel av selskapsskatten.

7.1.2 Rammetilskudd

Inntektssystemet er et system for fordeling av statlige rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner, og dets primære oppgaver er å utjevne de økonomiske forutsetningene for å kunne gi et likeverdig tjenestetilbud i alle landets kommuner, samt å bygge opp under Regjeringens regionalpolitiske mål. Dette skal ivaretas først og fremst gjennom ordningen med utjevning av forskjeller i beregnet utgiftsbehov og utjevning av skatteinntekter, samt ved fordeling av ulike distriktpolitiske tilskudd.

Som tidligere forutsatt trappes den symmetriske inntektsutjevningen opp fra 55 % i 2008 til 60 % i 2011. I 2009 er satsen på 57 % og vil for 2010 øke til 59 %. For øvrig er det ingen endringer i inntektssystemet for kommunene.

Med forutsetninger som tidligere redegjort for ventes kommunens rammetilskudd i perioden 2010-13 å ha følgende utvikling:

Tabell 7.1.2-1

Rammetilskudd for 2010-13	
(beløp i mill. 2010-kr)	
Budsjett for 2009 (2009-kr)	490,3
Tillegg for uendret realverdi (deflator 2,8 %)	13,7
1 mrd. kr overføres til skatt (pga. 45 % -andel)	-8,7
Økt ressursinnsats i grunnskolen fra høsten 2009	6,2
Økt inntektsutjevning (bl.a. pga. økt sats, fra 57 % til 59 %)	2,5
Uttrekk av midler gitt til NAV (2006-09)	-3,1
Budsjett for 2010	500,9
Realvekst i frie inntekter	14,0
Økt inntektsutjevning (fra 59 % til 60 %)	0,8
Budsjett for 2011	515,7
Realvekst i frie inntekter	14,0
Budsjett for 2012	529,7
Realvekst i frie inntekter	14,0
Budsjett for 2013	543,7

Forutsatt overføring av 1 mrd. kr fra rammetilskuddet til skatt gir en netto inntektsreduksjon for kommunen på 0,5 mill. kr (økt skatt 8,2 mill. kr og redusert rammetilskudd på 8,7 mill. kr).

Økt ressursinnsats i grunnskolen fra og med høsten 2009 er antatt å medføre økt tilskudd neste år på 6,2 mill. kr. Midlene kommunen mottar tilføres skole- og barnehageetaten.

Kommunenes utgifter til NAV-reformen (minimumsløsning) dekkes ved at deler av realveksten i de frie inntektene som er gitt for 2006-09 er øremerket NAV. I 2010 er det forventet at samlede midler gitt til NAV-reformen trekkes ut av rammetilskuddet. Uttrekket er beregnet til 3,1 mill. kr for Sandefjord.

7.2 Etatenes driftsbudsjett

7.2.1 Netto utgifter til etatene

Etatene står for kommunens tjenesteproduksjon, og netto utgifter til etatene viser hva denne tjenesteproduksjonen koster (jf. tabell 6-1). I tabellen nedenfor spesifiseres endringene fra 2009 til hvert av årene 2010-13:

Tabell 7.2.1-1

Netto utgifter til etatene: Endringer fra budsjett 2009 til foreslåtte rammer for 2010-13					
(beløp i 1.000 2010-kr)	BUDSJ. 2009	BUDSJETT			
		2010	2011	2012	2013
Netto utgifter til etatene i 2009	1 374 471	1 374 471	1 374 471	1 374 471	1 374 471
Konsekvensjustert for 2010		17 367	17 367	17 367	17 367
Konsekvensjustert for 2011-13			8 222	10 142	16 759
<u>Kons.justert budsjett for etatene 2010-13</u>		<u>1 391 838</u>	<u>1 400 060</u>	<u>1 401 980</u>	<u>1 408 597</u>
Endring i driftstiltak:					
Innsparingstiltak		-16 646	-21 855	-21 705	-21 705
Andre endringer i driftstiltak		50 610	31 294	21 294	21 294
<u>Driftskonsekvenser av investeringer</u>		<u>1 500</u>	<u>30 000</u>	<u>30 500</u>	<u>31 000</u>
<u>Sum endringer utover kons.justert budsjett</u>		<u>35 464</u>	<u>39 439</u>	<u>30 089</u>	<u>30 589</u>
<u>Netto utgifter til etatene</u>		<u>1 427 302</u>	<u>1 439 499</u>	<u>1 432 069</u>	<u>1 439 186</u>

Hensikten med denne tabellen er todelt: For det første viser tabellen nettoutgiftene knyttet til dagens tjenestetilbud, samt hvor mye mer dette tilbudet antas å koste neste år og de tre etterfølgende årene. Dette fremgår av tabellens første del som i sum viser det konsekvensjusterte budsjettet for 2010-13. For det andre gir tabellen en samlet oversikt over hva rammene inneholder av endringer i tjenestetilbudet i forhold til 2009, uttrykt ved netto utgifter. Etatenes netto utgifter finansieres av de frie inntektene (skatt og rammetilskudd). Når størrelsen på de frie inntektene er gitt, må et eventuelt utvidet tjenestetilbud bl.a. veies opp mot investeringsvolumet med tilhørende kostnader til finansiering og driftskonsekvenser.

"Sum endringer utover konsekvensjustert budsjett" viser netto utgifter knyttet til planlagte endringer i tjenestetilbudet. Erfaringsmessig opplever kommunene at de frie inntektene gis en årlig realvekst. Når kommunen samtidig må gjennomføre innsparingstiltak, vil det i realiteten si at det gjennomføres omprioriteringer. Jo større realveksten i de frie inntektene er, desto mindre vil behovet for å gjennomføre innsparinger / foreta omprioriteringer være når driftskonsekvenser av nye investeringer og andre endringer i driftstiltak skal finansieres. Av tabell 7.2.1-1 fremgår at innsparingstiltakene dekker om lag 1/3 av etatenes utgifter til det utvidete tjenestetilbudet.

Skillet mellom hva som inngår i det konsekvensjusterte budsjettet og hva som anses som endring i driftstiltak, vil i noen tilfeller være basert på skjønn. Ved utøvelsen av dette skjønnet er det for rådmannen viktig å skille det vesentlige fra det uvesentlige. I tillegg kan hensynet til

hva som antas å være av politisk interesse være førende for grupperingen av hva som inngår i konsekvensjustert budsjett og hva som regnes som en endring i forhold til inneværende års aktiviteter.

Kostnadsveksten i det konsekvensjusterte budsjettet for etatene og differansen mellom dette og den foreslåtte økonomiplanen kommenteres på et grovt nivå i de neste fire kapitlene og i de etatsvise kommentarene.

7.2.1.1 Konsekvensjustert budsjett for etatene 2010-13 i forhold til 2009

Tabell 7.2.1-1 viser en reell utgiftsvekst på om lag 1,3 % i etatenes konsekvensjusterte rammer. Målt i kroner økes rammene reelt med om lag 17 mill. kr for at aktivitetsnivået i 2009 skal kunne bli videreført i 2010 (omregnet til 2010-kr basert på en generell prisvekst på 1,5 %). Den forutsatte reallønnsveksten neste år på 2,0 % (3,5 % lønnsvekst i forhold til 1,5 % generell prisvekst) gir alene økte lønnskostnader på ca. 26 mill. kr, mens endringene knyttet til forslagene i tertialsaken gir reduserte utgifter på om lag 5 mill. kr i 2010 i forhold til 2009. Engangsbevilgninger og øvrige endringer bidrar til resterende reduksjon i netto utgifter på om lag 4 mill. kr.

Det konsekvensjusterte budsjettet for 2011-13 i forhold til 2010, viser en vekst i kostnadene på hhv. 8, 10 og 17 mill. kr for hvert av årene 2011-13. Hovedelementer som forklarer tallene er:

- reduserte utgifter til grunnskolen pga. fall i elevtall (basert på dagens innbyggere)
- økte kapitalkostnader gir netto økte inntekter knyttet til vann-, avløps- og renovasjonsavgiftene (VAR-avgiftene)
- kostnader knyttet til nye elever (netto tilflytting) og en vekst i antallet ressurskrevende brukere som resultat av en generell befolkningsvekst i årene 2009-11 (se tilleggsbevilgningene)
- det er valg i 2011 og 2013
- økende pensjonskostnader (fordelt premieavvik fra tidligere år og utgifter til AFP)

7.2.1.2 Innsparingstiltak

Innsparingstiltakene som legges til grunn for rammene er de samme som bystyret tidligere har vedtatt og som ligger i gjeldende økonomiplan. Tiltakene er spesifisert nedenfor:

Tabell 7.2.1.2-1

Innsparingstiltak				
(beløp i 1 000 2010-kr)	2010	2011	2012	2013
Skole, fra og med høsten 2010	-3 084	-6 168	-6 168	-6 168
Senter- og kafeteriadrift (mod. 2)	-8 635	-8 635	-8 635	-8 635
Avvikle Bugårdsbakken bofellesskap	-2 878	-2 878	-2 878	-2 878
1 stilling i HS-admininstrasjonen	-575	-575	-575	-575
Ferietilskudd til funksjonshemmede	-82	-82	-82	-82
Tilsk. til frivillige org. (disp. av HS-utv.)	-154	-154	-154	-154
Tilsk. til Kirkelig fellelsråd og andre	-980	-980	-980	-980
0,5 bibliotekar	-258	-258	-258	-258
Økt sats parkeringsavg. i 2011 (fra 11 til 13 kr/t)	-	-2 125	-1 975	-1 975
Sum	-16 646	-21 855	-21 705	-21 705

7.2.1.3 Andre endringer i driftstiltak

”Andre endringer i driftstiltak” (se tabell 7.2.1-1) består av følgende elementer:

Tabell 7.2.1.3-1

Andre endringer i driftstiltak				
(beløp i 1 000 2010-kr)	2010	2011	2012	2013
Forutsatt i gjeldende økonomiplan:				
17 samlok. leil. for pers. med psyk. lidelser		1 234	1 234	1 234
Bofellesskap for 8 psyk.utv.hemmede	9 766	9 766	9 766	9 766
Bofellesskap for 8 pers. med psykiske lidelser	7 710	7 710	7 710	7 710
Krematorium for Vestfold og Telemark	514	514	514	514
Nye forslag i rammesaken:				
Oppgradering av sentralt IT-utstyr	1 000	1 000	1 000	1 000
Barnevern, 2 kuratorstillinger	1 120	1 070	1 070	1 070
Parketten I - utskifting av stoler	500			
Oppreisning til tidl. barnehjemsbarn m.fl.	30 000	10 000		
Sum	50 610	31 294	21 294	21 294

I tillegg til ovenstående forutsetter gjeldende økonomiplan at kommunens tilskudd til Stiftelsen Sandefjord Kurbad reduseres med 62.000 kr fra og med 2010. Som omtalt i f.sak 20/09 Bruk av lokalene til Kurbadet barnehage, skal denne reduksjonen vurderes på nytt, og rådmannen har nå lagt til grunn at reduksjonen ikke gjennomføres.

7.2.1.4 Driftskonsekvenser av investeringer

Ettersom det ikke er tatt endelig stilling til hvilke prosjekter som skal inngå i den foreslåtte investeringsrammen for de enkelte årene, tar de anslåtte driftskonsekvensene utgangspunkt i tilsvarende kostnader i gjeldende økonomiplan, med noen mindre påslag. Driftskonsekvensene i gjeldende økonomiplan fremgår av bilag 2. Rammene for 2010-13 forutsetter 1,5 mill. kr i 2010, 30,0 mill. kr i 2011 og ytterligere 0,5 mill. kr pr. etterfølgende

år. Av veksten fra 2010 til 2011 på 28,5 mill. kr er 27,3 mill. kr knyttet til det nye sykehjemmet. Hovedelementene bak dette beløpet er som følger: Det er forutsatt at driftsutgiftene til det nye sykehjemmet isolert sett vil utgjøre netto 41 mill. kr pr. år (driftsutgifter på 46 mill. kr og egenbetaling fra beboere på 5 mill. kr), mens avvikling av sykehjemsavdelingen på sykehuset vil frigjøre 10,2 mill. kr. I tillegg er det forutsatt at seks årsverk vil bli omdisponert fra hjemmetjenesten, tilsvarende 3,5 mill. kr.

7.2.2 Etatsvise kommentarer til de foreslåtte rammene

Bevilgningene knyttet til en videreføring av etatenes aktivitetsnivå fra 2009 til 2010-13 er vist i linjen "konsekvensjustert budsjett" i de etterfølgende tabeller til kapittel 7.2.2. Endringer fra netto utgift for hver enkelt etat i 2009 til deres respektive konsekvensjusterte budsjetttrammer for 2010 blir ikke kommentert. Det vises i denne sammenheng til forklaringer gitt i kapittel 7.2.1.1.

7.2.2.1 Sentraladministrasjonen

Nettorammene til sentraladministrasjonen for 2010-13 er foreslått som følger:

Tabell 7.2.2.1-1

Sentraladministrasjonen						
(beløp i 1 000 2010-kr)	REGN.	BUDSJ.	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsekvensjustert budsjett	42 859	56 515	53 398	59 308	62 117	68 381
Oppgradering av sentralt IT-utstyr			1 000	1 000	1 000	1 000
Driftskonsekvenser av investeringer			-	-	-	-
Sum endringer			1 000	1 000	1 000	1 000
Sum netto rammer	42 859	56 515	54 398	60 308	63 117	69 381

I forhold til gjeldende økonomiplan, og utover videreføringskonsekvensene av endringene foreslått i tertialsaken, er etatens budsjetttrammer i hovedsak justert for økende pensjonsutgifter. Pensjonsutgiftene forklarer også det meste av veksten i etatens utgifter fra 2010 til 2013.

Fordelt premieavvik er budsjettert ca. 11 mill. kr høyere i 2013 enn i 2010. Dette er et resultat av at kommunen årlig har større utgifter til pensjonspremie enn den årlige, aktuarberegnete pensjonskostnaden. Utgifter til AFP (avtalefestet pensjon) er i samme periode forutsatt å vokse med ca. 4 mill. kr. Dette er et resultat av veksten i antall ansatte mellom 62 og 67 år i årene som kommer. Det er forutsatt at om lag 30 % av de som kan ta ut AFP gjør det. Andelen ligger under gjennomsnittet for medlemmer i KLP (Kommunal Landspensjonskasse). Det er stor usikkerhet knyttet til utviklingen i AFP-kostnadene, og etter rådmannens vurdering er det større sannsynlighet for at kostnadene vil bli høyere enn lagt til grunn enn at de blir lavere.

Rådmannen har foreslått at bevilgningene til oppgradering av sentralt IT-utstyr økes med 1 mill. kr pr. år. Dette er for å skifte og oppgradere helt nødvendig utstyr som betjener hele kommunen. Budsjetttrammene inneholder i liten grad midler til løpende utskiftninger og oppgraderinger av sluttbrukerutstyr (først og fremst PC-er) i etatene. Til nå har slikt utstyr ofte blitt dekket ved bruk av mer eller mindre tilfeldige innsparinger/merinntekter i den enkelte etat.

7.2.2.2 Skole- og barnehageetaten

Nettorammene for skole- og barnehageetaten for 2010-13 er foreslått som følger:

Tabell 7.2.2.2-1

Skole- og barnehageetaten						
(beløp i 1 000 2010-kr)	REGN.	BUDSJ.	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsekvensjustert budsjett	438 937	445 742	453 067	450 344	448 624	445 603
Innsparingstiltak:						
Skole, fra og med høsten 2010			-3 084	-6 168	-6 168	-6 168
Driftskonsekvenser av investeringer			-	-	-	-
Sum endringer			-3 084	-6 168	-6 168	-6 168
Sum netto rammer	438 937	445 742	449 983	444 176	442 456	439 435

I forhold til gjeldende økonomiplan, og utover videreføringskonsekvensene av endringene foreslått i tertialsaken, er etatens budsjettammer i hovedsak justert for endringer i forventet elevtall basert på dagens innbyggere og netto utgifter til barnehager. I tillegg er helårseffekten av styrket undervisning fra høsten 2009 justert ned med 0,3 mill. kr pr. år fra og med 2010 etter en tilsvarende forventet justering i rammetilskuddet.

I tråd med tidligere praksis reguleres rammene for grunnskolen med endringer i fremskrevne elevtall basert på eksisterende innbyggere. Basert på antall innbyggere i slutten av januar, vil antallet elever i 1.-10. klasse falle fra 5324 ved skolestart høsten 2009 til 5086 ved skolestart høsten 2013, dvs. en reduksjon på 238 elever. Ved bruk av samme elevtilskudd pr. elev på barne- og ungdomstrinnet som brukes i ressurstilodelingsmodellen ved fordelinger skolene imellom, medfører endringene i elevtall en rammereduksjon på 2,1 mill. kr i 2010, økende til 8,0 mill. kr i 2013. Dette ligger i etatens konsekvensjusterte budsjett. På den annen side er det på tilleggsbevilgningene reservert midler til å dekke økte elevkostnader på 1,75 mill. kr pr. år som følge av en forventet, årlig netto tilflytting til kommunen. Samlet gir dette et budsjettert, svakt fall i elevtallet de neste årene, mens SSBs befolkningsfremskrivninger antyder et noe mer stabilt elevtall i samme periode.

Kommunens netto utgifter til barnehageformål skal minst ligge på samme nominelle nivå som kommunen hadde i 2003. Forutsetningene om en videreføring av aktiviteten inn i 2010-13, med tilskudd til private barnhager som sikrer disse inntekter på 95 % av kostnadene i kommunale barnehager, samtidig som det statlige skjønntilskuddet til kommunen er basert på 85 % som grense for tilskudd til de private, vil tilsi at kommunens barnehagefond vil bli tømt i løpet av 2012. Pr. 01.01.09 var fondet på 20,5 mill. kr. For å unngå å budsjettere med et negativt fond, har rådmannen rent budsjetteknisk redusert kommunens netto utgifter til barnehageformål med 7,5 mill. kr pr. år fra og med 2012. Regjeringen har forutsatt at kommunenes tilskudd til barnehager skal innlemmes i rammetilskuddet fra og med 2011. På landsbasis utgjør tilskuddene til barnehager om lag 20 mrd. kr, mens rammetilskuddet til kommunene i 2009 utgjør ca. 50 mrd. kr. Selv om innlemmingen vil være et nullsumspill for kommune, vil det måtte påregnes at noen vil tjene mens andre taper på den nye ordningen. I tillegg har Regjeringen lagt fram en opptrappingsplan for de private barnehagene som etter en periode på fem år, skal sikre disse inntekter på 100 % av kostnadene i kommunale barnehager. Inntil det statlige skjønntilskuddet når 95 % som beregningsgrunnlag, vil kommunen kunne redusere bruken av barnehagefondet i forhold til de budsjettforutsetninger som er lagt til grunn for rammesaken. Med de store usikkerhetene som er knyttet til den

fremtidige barnehagefinansieringen, vil rådmannen foreløpig ikke anbefale at det iverksettes tiltak for å eliminere den budsjettekniske innsparingen som er nedfelt i budsjettet for 2012-13.

Det er ikke gjort endringer i gjeldende økonomiplans forutsetning om å redusere rammene til skole fra og med høsten 2010.

7.2.2.3 Helse- og sosialetaten

Nettorammene til helse- og sosialetaten 2010-13 er foreslått som følger:

Tabell 7.2.2.3-1

Helse- og sosialetaten						
(beløp i 1 000 2010-kr)	REGN.	BUDSJ.	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsekvensjustert budsjett	636 225	691 150	699 910	704 187	704 638	705 385
Barnevern: 2 kuratorstillinger			1 120	1 070	1 070	1 070
17 samlok. leil. for pers. med psyk. lidelser				1 234	1 234	1 234
Bofellesskap for 8 psyk. utv. hemmede			9 766	9 766	9 766	9 766
Bofellesskap for 8 pers. med psykiske lidelser			7 710	7 710	7 710	7 710
Innsparingstiltak:			-	-	-	-
Fremtidig senter- og kafeteriadrift (modell 2) (by.sak /09)			-8 635	-8 635	-8 635	-8 635
Avvikle Bugårdsbakken bofellesskap			-2 878	-2 878	-2 878	-2 878
1,00 still. administrasjon			-575	-575	-575	-575
Ferietilskudd funksjonshemmede			-82	-82	-82	-82
Tilskudd til frivillige org. (disp av HS-utv.)			-154	-154	-154	-154
Driftskonsekvenser av investeringer			-	-	-	-
Sum endringer			6 272	7 456	7 456	7 456
Sum netto rammer	636 225	691 150	706 182	711 643	712 094	712 841

I forhold til gjeldende økonomiplan, og utover videreføringskonsekvensene av endringene foreslått i tertialsaken, er det lagt inn 0,6 mill. kr i det konsekvensjusterte budsjettet i 2013 til å dekke tilbakeleveringskostnader ved uløpet av en eventuell ny treårsperiode for leasingbiler. I rammene ligger det som tidligere forutsatt, en vekst i utgiftene til sosialhjelp på 1 mill. kr i 2010 og ytterligere 4 mill. kr i 2011. Utviklingen i utgiftene til sosialhjelp er basert på en vekst i antallet arbeidsledige i landet opp mot 100.000 ved utløpet av 2011. Nyere prognoser tilser at ledigheten kan bli høyere enn dette, usikkerheten er imidlertid stor, og rådmannen har ikke foreslått budsjettmessige endringer.

Kommunen er utfordret på kapasitet i barnevernet. Rådmannen har derfor foreslått å styrke barnevernet med to nye kuratorstillinger med virkning fra neste år. Mange andre kommuner er også i en situasjonen der det er behov for å styrke barnevernet. Derfor har Regjeringen pekt på barnevernet som ett av tre områder som bør kunne styrkes som følge av den signaliserte realveksten i de frie inntektene neste år.

Øvrige spesifiserte endringer i etatens rammer er forutsatt i gjeldende økonomiplan. Det legges frem en egen sak til bystyret med forslag til fremtidig senter- og kafeteriadrift som behandles av helse- og sosialutvalget 16. juni. Utvalget som har vurdert senter- og kafeteriadriften har anbefalt en modell som gir en årlig merutgift på 1,6 mill. kr mer enn den modellen rådmannen anbefaler. Rådmannen har veid områdene som utvalgets relative styrking er ment å gå til opp mot andre kommunale utfordringer og anbefalt bystyrets tidligere forutsetninger.

7.2.2.4 Kultur- og fritidsetaten

Nettorammene til kultur- og fritidsetaten for 2010-13 er foreslått som følger:

Tabell 7.2.2.4-1

Kultur- og fritidsetaten						
(beløp i 1 000 2010-kr)	REGN.	BUDSJ.	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsekvensjustert budsjett	71 654	74 335	74 722	74 722	74 722	74 722
Parketten I - utskifting av stoler			500	-	-	-
Krematorium for Vestfold og Telemark			514	514	514	514
Innsparingstiltak:						
Tilsk. til Kirkelig fellesråd og andre tros- og livssynssamfunn			-980	-980	-980	-980
0,5 bibliotekar			-258	-258	-258	-258
Driftskonsekvenser av investeringer			-	-	-	-
Sum endringer			-224	-724	-724	-724
Sum netto rammer	71 654	74 335	74 498	73 998	73 998	73 998

I forhold til gjeldende økonomiplan er etatens budsjettammer styrket med 0,5 mill. kr i 2010 til utskifting av stoler i Parketten I.

Øvrige spesifiserte endringer i etatens rammer er forutsatt i gjeldende økonomiplan.

Sandefjord kirkelig fellesråd

I tråd med gjeldende økonomiplan er tilskuddet til Kirkelig fellesråd og andre tros- og livssynssamfunn foreslått redusert med 980.000 kr pr. år fra og med 2010. Redusert tilskudd til tros- og livssynssamfunn er en følge av redusert tilskudd til fellesrådet. I 2010 fordeler reduksjonen med 880.000 kr på Sandefjord kirkelig fellesråd og 100.000 kr på andre tros- og livssynssamfunn.

Fellesrådet har i henhold til avtalen med Sandefjord kommune fremmet forslag til budsjett for 2010 og påfølgende år. Det søkes om en økning i tilskuddet på ca. 2,5 mill kr pr. år fra 2010 til dekning av konkrete driftstiltak der midler til gjennomføring av konfirmantundervisning og tilskudd til delfinansiering av stillinger rettet mot ungdom for 0,8 mill kr pr. år er høyest prioritert.

På grunn av de utfordringer kommunen står overfor har rådmannen ikke foreslått å øke det generelle tilskuddet til kirken som gis i form av et rammetilskudd til fellesrådet og viderefører forutsetningene for rammen slik det er vedtatt tidligere.

7.2.2.5 Teknisk etat

Nettorammene til teknisk etat for 2010-13 er foreslått som følger:

Tabell 7.2.2.5-1

Teknisk etat						
(beløp i 1 000 2010-kr)	REGN.	BUDSJ.	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsekvensjustert budsjett	87 639	102 182	95 991	92 990	89 620	88 497
Innsparingstiltak:						
Økte parkeringsavgiftssatser (fra 11 - 13 kr/t)			-	-2 125	-1 975	-1 975
Driftskonsekvenser av investeringer			-	-	-	-
Sum endringer			-	-2 125	-1 975	-1 975
Sum netto rammer	87 639	102 182	95 991	90 865	87 645	86 522

I forhold til gjeldende økonomiplan, og utover videreføringskonsekvensene av endringene foreslått i tertialsaken, er det i tråd med etablert praksis foretatt justeringer knyttet til selvkostområdene (vann, avløp, renovasjon, feiing og byggesaker). Fallet i nettorammene i det konsekvensjusterte budsjettet er i hovedsak knyttet til endringer på VAR-området (vann-, avløps- og renovasjonsområdet).

Forslaget om å øke satsene for parkeringsavgiftene fra 11 kr til 13 kr/time fra 2011 er som forutsatt i gjeldende økonomiplan. Netto merinntekt i 2011-13 er som lagt til grunn i gjeldende økonomiplan. Beløpet for 2011 kan der være for høyt anslått og rådmannen vil vurdere dette på nytt til høsten.

VAR-avgiftene

Satsene for VAR-avgiftene (vann, avløp og renovasjon) er basert på selvkostprinsippet. For vann og avløp har kommunen anledning til å fastsette lavere satser enn selvkost. For renovasjon er full kostnadsdekning pålagt i forurensningsloven § 34.

Som en hovedregel legges det til grunn at veksten i VAR-avgiftene i sum ikke skal overstige forventet prisvekst på kommunal tjenesteyting, som for 2010 er anslått til 2,8 %. Videre legges det som hovedregel opp til at aktiviteten innenfor VAR-området skal være uavhengig av en endring i kalkylerenten. Kalkylerenten, som forutsettes økt for årene 2010-12 i forhold til 2009, er foreløpig uforandret i forhold til gjeldende økonomiplan. Dette tilsier at det kan forventes en realvekst i avgiftene de år som kalkylerenten økes.

7.2.2.6 Reservert til tilleggsbevilgninger

Følgende er forslått reservert til tilleggsbevilgninger:

Tabell 7.2.2.6-1

Reservert til tilleggsbevilgninger						
(beløp i 1 000 2010-kr)	REGN.	BUDSJ.	BUDSJETT			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsekvensjustert budsjett	2 395	4 547	14 750	18 509	22 259	26 009
Oppreisning til tidl. barnehjemsbarn m.fl.			30 000	10 000	-	-
Driftskonsekvenser av investeringer			1 500	30 000	30 500	31 000
Sum endringer			31 500	40 000	30 500	31 000
Sum netto rammer	2 395	4 547	46 250	58 509	52 759	57 009

På rammeområdet for tilleggsbevilgningene vil det som regel bare være aktuelt å utgiftsføre

eventuelle ubrukte midler som skal overføres til neste år eller å inntektsføre midler som er overført fra foregående år. Dette er forklaringen bak regnskapsført beløp i 2008.

Beløpet for 2009 viser hva som står til disposisjon for inneværende år med endringene foreslått i tertialsaken.

I de konsekvensjusterte rammene for 2010-2013 ligger følgende:

Tabell 7.2.2.6-2

Reservert til tilleggsbevilgninger	2010	2011	2012	2013
Til formannskapets disposisjon	550	550	550	550
Forventet lønnsjustering	5 381	5 390	5 390	5 390
Velferdstiltak	1 056	1 056	1 056	1 056
Livsfaseorientert personalpolitikk	1 063	1 063	1 063	1 063
Nye ressurskrevende brukere	4 000	6 000	8 000	10 000
Omstillings- og utredningsmidler	2 000	2 000	2 000	2 000
Forsikringer, forventet budsj.red. etter anb	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Elevtallsvekst (tilflytting før skolestart h-09)	900	900	900	900
Elevtallsvekst (tilflytting h-09 til v-13)	800	2 550	4 300	6 050
Innhold i konsekvensjustert budsjett	14 750	18 509	22 259	26 009

Kommentarer til innholdet i tabellen:

- Til formannskapets disposisjon er det satt av 550.000 kr pr. år.
- Med gitte forutsetninger om lønnvekst i år og neste år, settes det av midler både på etatenes budsjetter og på tilleggsbevilgningskontiene.
- I tråd med by.sak 16/05 er det avsatt 1.056.000 kr til generelle velferdstiltak. Disse midlene disponeres av rådmannen i tråd med retningslinjene for midlene som fordeles på den enkelte etat hvert enkelt år.
- Til livsfaseorientert personalpolitikk er det reservert i 1.063.000 kr pr. år.
- For å dekke utgifter knyttet til nye ressurskrevende brukere er det reservert midler til en årlig vekst på 2 mill. kr. Videreføringskostnader knyttet til en tilsvarende vekst i 2009 er foreløpig ikke disponert.
- Til omstilling og utredninger er det som tidligere forutsatt, reservert 2 mill. kr pr. år.
- Kommunens forsikringer har vært ute på anbud. Det er på usikkert grunnlag forutsatt at dette vil medføre en budsjettmessig innsparing på 0,5 mill. kr i 2009 og 1,0 mill. kr pr. etterfølgende år (se tertialsaken). Rådmannen vil komme tilbake til de endelige tallene i 2.-tertialsaken til høsten.
- Skole- og barnehageetatens rammer for grunnskolen vil være basert på fremskrivninger av innbyggertall ved oppstart av skoleåret 2009-10. Det er reservert midler knyttet til en eventuell økt elevtilgang gjennom det påbegynte skoleåret. Ettersom det er budsjettet med realinntektsvekst i de frie inntektene, er det naturlig å reservere deler av disse midlene til forventet elevtallsvekst som resultat av netto tilflyttinger i de kommende fire årene.

Bystyret vedtok i sak 14/09 å slutte seg til KS-Vestfolds forslag til felles oppreisningsordning for tidligere barnehjemsbarn med flere. Ordningen omfatter tidligere barnehjemsbarn, barn på spesialskoler og barn i fosterhjem som mener seg utsatt for seksuelle overgrep eller fysisk og psykisk vold hvor kommuner i Vestfold eller Vestfold fylkeskommune har hatt plasseringsansvaret. Kommunene hadde ansvaret fram til 1980 og fylkeskommunen fra 1980 til 1993. Kostnader til drift av ordningen er foreslått finansiert i tertialsaken, mens et anslag på 40 mill.

kr som samlede utgifter til oppreisning foreløpig er reservert i beløpet til tilleggsbevilgninger, fordelt på 2010 og 2011 med hhv. 30 mill. kr og 10 mill. kr. Det er knyttet stor usikkerhet til anslaget, jf. egen sak til formannskapetets møte 18. juni.

Anslag over driftskonsekvenser av investeringer er inntil endelig etatsfordeling er avklart, reservert i beløpet til tilleggsbevilgninger (se omtale i kapittel 7.2.1.4).

7.3 Netto finansposter og disposisjoner

Finansbudsjettet, som del av driftsbudsjettet, er delt i netto finansposter og disposisjoner. Disse kommenteres hver for seg i kapittel 7.3.1 og 7.3.2.

7.3.1 Netto finansposter

I tabell 5.1-1 er det gjort rede for de forutsetningene som finanspostene bygger på.

I den kommende 4-årsperioden er det budsjettet med lån til investeringer på i alt 53 mill. kr målt i fast kroneverdi og 54 mill. kr målt i nominell kroneverdi. Lånene er forutsatt å ha 20 års nedbetalingstid. Kommunens forventede gjeldsutvikling vises i figur 7.3.1-1.

Generelt budsjetteres det med avdrag på eksisterende lån som utgjør om lag 5 % av gjelden ved utgangen av inneværende år. Forvaltningen av kraftfondet og overskuddslikviditeten er regulert i egne reglement vedtatt av bystyret. Med forutsetninger som angitt vil kommunens netto finansposter bli som vist i tabell 7.3.1-2:

Tabell 7.3.1-2

Netto finansposter						
(beløp i 1.000 2010-kr)	Regnsk. 2008	Just. bud. 2009	BUDSJETT			
			2010	2011	2012	2013
Netto renteinntekter	-15 358	42 390	40 575	43 300	50 769	47 207
Utbytte	5 030	4 769	4 000	4 000	4 000	4 000
Netto lånerenter	24 621	10 776	11 660	13 329	16 067	15 277
Avdrag	18 706	18 511	18 000	17 561	17 133	16 715
Netto finansposter	-53 655	17 872	14 915	16 410	21 569	19 215

Netto renteinntekter gjelder avkastningen på overskuddslikviditeten, kraftfondet og andre renteinntekter:

- Overskuddslikviditeten er forutsatt å gi en avkastning som vist nedenfor:

Tabell 7.3.1-3

Overskuddslikviditeten						
(beløp i 1.000 2010-kr)	Regnsk. 2008	Just. bud. 2009	BUDSJETT			
			2010	2011	2012	2013
Avk. før fondsforbruk 2010-11	22 908	8 692	5 100	4 100	2 800	500
Red. renter pga. fondsbruk			-425	-1 000	-1 331	-1 393
Avk. på overskuddslikviditeten	22 908	8 692	4 675	3 100	1 469	-893

Prognosen for gjennomsnittlikviditeten viser, før det tas hensyn til fondsbruk til finansiering av investeringer, et betydelig fall gjennom hele perioden. Det skyldes for en stor del regnskapsreglene omkring pensjon med tilhørende føringer av premieavvik. Med gitte forutsetninger vedrørende pensjon, vil kommunen neste år betale om lag 57 mill. kr (inkl. arbeidsgiveravgift) mer i pensjonspremie enn det som blir ført som samlede pensjonskostnader i bevilgningsregnskapet. Det årlige beløpet vil øke fram mot 2013 da det vil utgjøre 74 mill. kr. Dette legger et betydelig press på kommunens likviditet. Bruk av fond til finansiering av investeringer reduserer likviditeten ytterligere. Negativ avkastning på overskuddslikviditeten i 2013 tilsier at det kan bli behov for å ta opp kassekredittlån.

I år forventes det akkumulerte premieavviket å øke fra 104 mill. kr til 126 mill. kr. I kommende fireårsperiode forventes det akkumulerte premieavviket å øke videre til om lag 320 mill. kr ved utløpet av 2013. I prinsippet kan dette sammenliknes med et lån til finansiering av kommunens løpende utgifter.

- Kraftfondets avkastning er budsjettert som følger:

Tabell 7.3.1-4

Kraftfondet						
(beløp i 1.000 2010-kr)	Regnsk. 2008	Just. bud. 2009	BUDSJETT			
			2010	2011	2012	2013
Avkastning	-38 772	33 698	35 900	40 200	49 300	48 100
Tilført fondet						
Disponert avkastning	-38 772	33 698	35 900	40 200	49 300	48 100

I perioden 01.01.05 til 01.01.08 var kraftfondets hovedstol på 1.091 mill. kr. Negativ avkastning i 2008 på ca. 37 mill. kr ble dekket ved å trekke på hovedstolen slik at saldo pr. 31.12.08 var på 1.054 mill. kr. Fondet er inntil videre forutsatt opprettholdt med uendret nominell verdi, dvs. at kjøpekraften knyttet til fondet faller i takt med prisveksten.

Fondets avkastning er forutsatt å utgjøre 3,4 % i 2010, 3,9 % i 2011 og 4,9 % for hvert av årene 2012-13. Modellporteføljen tar utgangspunkt i at 20 % er plassert i aksjer og 80 % i rentebærende papirer. Aksjene er forutsatt å gi en gjennomsnittlig, avkastning på 2,0 %-poeng over markedsrenten, mens de rentebærende papirene er forutsatt å gi en avkastning lik markedsrenten. Vektet, gjennomsnittlig avkastning vil dermed ligge 0,4 %-poeng over markedsrenten. Det er en betydelig finansiell usikkerhet når årets avkastning benyttes til å finansiere årets aktivitet.

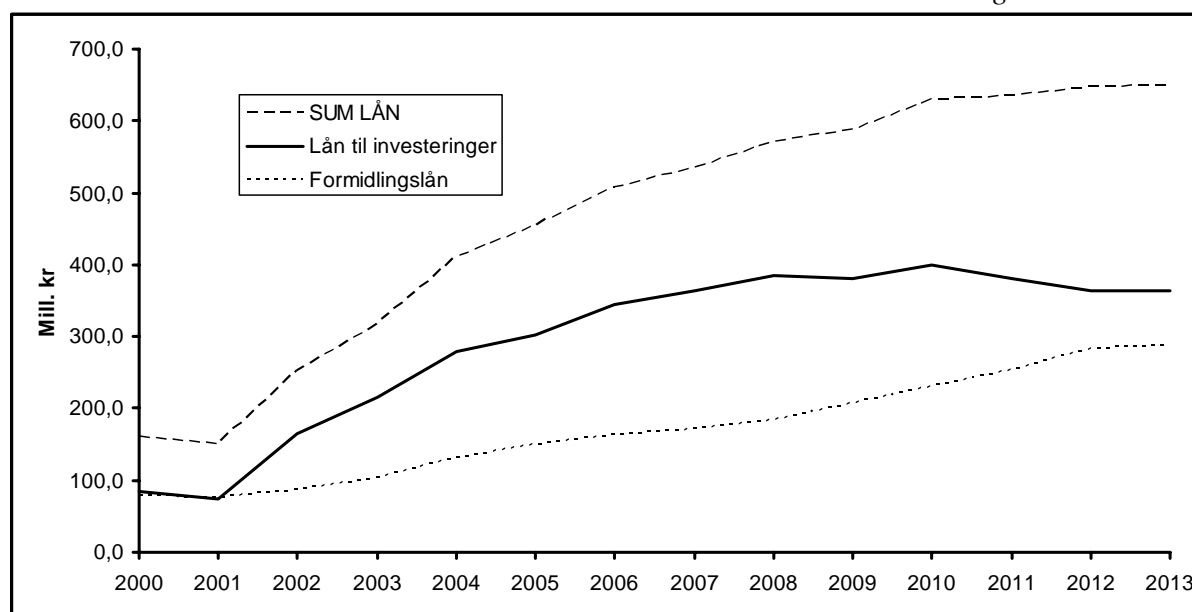
Det er sjablonmessig budsjettert med et utbytte på 4 mill. kr pr. år fra Sandefjord Lufthavn i kommende 4-årsperiode. Dette er som forutsatt i gjeldende økonomiplan og noe lavere enn vedtatt utbytte for i fjor og i år.

”Netto lånerenter” i tabell 7.3.1-2 gjelder renter på lån til investeringer og planlagte nye lån. I tillegg inkluderes kommunens budsjetterte nettoinntekter på om lag 0,2 mill. kr knyttet til formidlingslån i Husbanken og renter mottatt fra innbyggere med tilsvarende lån i kommunen (utlånsrenten er lik Husbankens rente med et tillegg på 0,1 %-enhet).

Det er forutsatt tatt opp nye lån til investeringer ("ordinære lån") i tråd med det langsiktige målet for lånepolitikken. Nye lån på 54 mill. kr nominelt i kommende 4-årsperiode er 18 mill. kr lavere enn avdragene som betales i samme periode, og skyldes at det ble tatt opp 18 mill. kr mer i lån i 2009 enn det blir betalt i avdrag. Dermed vil lånegjelden ved utløpet av 2013 komme tilbake til 363 mill. kr slik gjelden også var ved inngangen til i år. Med disse forutsetningene vil kommunens lån utvikle seg som vist i figur 7.3.1-1⁹.

Kommunens lån 2000-2013

Figur 7.3.1-1

7.3.2 Disposisjoner

Det er ikke budsjettet med "disposisjoner" kommende år. Beløpet i 2009 (se resultatoversikten, tabell 6.1) gjelder deler av overskuddet fra 2008 som er brukt til å finansiere tiltak inneværende år. Beløpet for 2008 gjelder bruken av kraftfondet til å dekke den negative avkastningen, bruk av kraftfondets kursreguleringsfond, bruk av deler av overskuddet fra 2007 til finansiering av engangsbevilgninger til etatene, og bruk av avsatte midler knyttet til inntektsutjevningen det året.

8 INVESTERINGSBUDSJETTET

Investeringsbudsjettet består av fire deler:

- Investeringsprosjekter
- Tomtefelt
- Sandefjord havnevesen
- Diverse kapitalformål

⁹ "Lån til investeringer" i figur 7.3.1-1 inkluderer lån tatt opp i 2008 til finansiering av sykehuset (20 mill. kr) og det gamle lasarettet (2,5 mill. kr). Disse lånene er forutsatt nedbetalt i 2009.

Investeringer vedrørende tomtefeltene håndteres budsjett- og regnskapsmessig som eget selvfinansierende rammeområde. Tilsvarende gjelder for havnevesenets investeringer på bakgrunn av havnelovens krav om at havneavgifter bare kan nyttes til havneformål¹⁰. Investeringsbudsjettet for disse to rammeområdene blir som regel ikke drøftet i rammesaken og rådmannens forslag vil derfor først bli lagt fram til høsten.

Rådmannen vil kort bare minne om at etter en gjennomgang av tomtefeltbudsjettet med tanke på en mulig, fremtidig overføring av midler fra tomtefondet til kapitalfondet, er det i gjeldende økonomiplan forutsatt overført 20,5 mill. 2010-kr i 2011. Denne forutsetningen er opprettholdt og midlene inngår i fondsmidlene som finansierer investeringsprosjekter.

Under "Diverse kapitalformål" budsjetteres utgifter og inntekter som etter forskriftene skal i investeringsbudsjettet, men som ikke er en del av de ordinære investeringsprosjektene og heller ikke hører hjemme under tomtefelte eller havnekassen. Vanligvis vil dette omfatte salg av anleggsmidler som ikke spesifikt inngår i finansieringen av enkeltinvesteringer (for eksempel tilfeldige salg av tomter), utlån og tilbakebetaling av utlån og føringer vedrørende avdrag på formidlingslån. Rammeområdet balanseres ved bruk av eller avsetninger til fond. Som for de senere årene er det forutsatt at kommunen tar opp 40 mill. kr pr. år i nye startlån.

Gjeldende økonomiplan forutsetter at Hystadveien 11 selges i 2010. Beløpet er nå oppjustert fra tidligere budsjetterte 4 mill. kr til netto 10 mill. kr etter fradrag for enkelte kostnader. Det justerte beløpet er basert på en takst på 11 mill. kr. Salgsinntekten tilføres kapitalfondet og inngår i fondsmidlene som finansierer investeringsprosjekter.

Nedenfor kommenteres investeringsprosjektene samlet.

8.1 Investeringsprosjekter

I gjeldende økonomiplan er det i perioden 2010-2012 innarbeidet en samlet netto investeringsramme på om lag 201 mill. kr (2009-kr). Av dette er ca. 68 mill. kr investeringer til selvkostområdene (VAR). Rammen til øvrige prosjekter er dermed på ca. 133 mill. kr. Fullføringen av Kamfjord sykehjem i 2010 medfører at denne totalrammen er fordelt med ca. 67 mill. kr i 2010, vel 30 mill. kr i 2011 og ca 36 mill. kr i 2012.

Av vesentlige endrede forutsetninger siden økonomiplanen ble vedtatt, kan nevnes at det laveste anbudet for sykehjemmet tilsier en kostnadsbesparelse på ca. 10 mill. Tilskuddet fra staten til sykehjemmet er videre økt med samlet 1,6 mill. kr. På den annen side kan konkursen for entreprenøren som bygget Modalen barnehage, medføre en kostnadsøkning på nærmere 6 mill. kr.

Av store enkeltprosjekter utover sykehjemmet som skal ferdigstilles i perioden, er det innarbeidet nye lokaler for Grenda barnehage med en kostnad på 14,5 mill. kr. Forøvrig er det mange mindre investeringsprosjekter hvert år, noe som fremgår av bilag 2.

Med fradrag for avsatt beløp på 25 mill. kr til oppstart av ny Bugården ungdomsskole, antas en gjennomføring av de øvrige oppførte investeringsprosjekter i perioden 2010-2012 å kreve et investeringsbeløp på samlet 114 mill. kr. Det er her tatt hensyn til besparelsen for syke-

---

¹⁰ Tilsvarende er også havnekassens driftsbudsjett selvfinansierende ved bruk av havneavgifter (egen seksjon i teknisk etat med tilhørende eget driftsbudsjett).

hjemmet, økt tilskuddsbeløp samt merkostnaden for Modalen barnehage. Legges det til et erfaringsmessig beløp på samlet ca. 16 mill. kr i 2013 til diverse mindre investeringer i skolesektoren, til helse- og sosialformål, kultur- og fritidsformål samt til tekniske formål, gir dette en "bundet" ramme på 130 mill. kr til investeringer i perioden 2010-2013.

Oppjustert med antatt prisvekst til 2010-kr er det i rammesaken lagt til grunn en samlet netto investeringsramme på 290 mill. kr for perioden 2010-2013. Av dette forutsettes det at investeringer i selvkostområdene vil utgjøre ca. 90 mill. kr slik at frie midler til øvrige investeringer vil utgjøre ca. 200 mill. kr. Med behov for 130 mill. kr til de oppførte investeringer i økonomiplanen samt sannsynlige prosjekter i 2013, vil det gjenstå 70 mill. kr som kan nyttes til nye, større prosjekter. I tillegg til dette beløpet kommer skatteinntekter fra Anders Jahres dødsbo. Det er av vesentlig betydning i hvilken utstrekning Jahre-midlene blir inntektsutjevnet i rammetilskuddet. Rådmannen anslår at kommunen kan få fra 50 mill. kr til 125 mill. kr.

Den tidligere vedtatte utbyggingen av Haukerød og Bugården skoler ble kalkulert til ca. 350 mill. kr. Det var skissert at utbyggingen skulle foregå i perioden 2012-2016. Det er i økonomiplanen presisert at gjennomføringen av en så stor investering i nye skoleanlegg over en 5-årsperiode tilsier at kommunen bør være tilbakeholden med å sette i gang andre store investeringer i de nærmeste årene. I ettertid er det videre fremkommet ønske om at denne skoleutbyggingen skulle kombineres med bygging av en ny idrettshall i området, noe som i så fall vil øke kostnadene.

I tillegg til disse ønskelige skoleinvesteringer kan utnyttelsen av sykehuseiendommen nødvendigvis gjøre investeringer i ombygginger eller nye bygg. De vurderinger administrasjonen skal gjennomføre frem til høsten kan gi noen føringer om dette behovet.

Som det fremgår av egen sak til formannskapet, er rådmannen av den oppfatning at vårt adminbaserte IT-system bør skiftes ut. Dette vil kreve betydelige midler.

Rådmannen vil videre nevne at det er utarbeidet konkrete planer for utvidelse av Hvalfangstmuseet. Det er her forutsatt et spleiselag med statlige og regionale instanser for å få gjennomført prosjektet. Men også kommunen må dekke et vesentlig beløp dersom utbyggingen skal kunne gjennomføres.

Utover de større investeringsprosjektene som her er nevnt, er det mange andre investeringsønsker som alltid vil komme opp ved den konkrete budsjettbehandlingen.

Rådmannen vil legge disse forutsetninger til grunn i det videre arbeid med forslag til investeringsprogram for neste økonomiplanperiode.

9 VIDERE ARBEID FREM MOT ENDELIG FORSLAG TIL ØKONOMIPLAN

Rammesaken bygger på flere vesentlige forutsetninger der noen ligger utenfor kommunens kontroll mens andre må håndteres av kommunen selv. Forutsetninger utenfor kommunens kontroll er først og fremst knyttet til finansmarkedene og Regjeringens fremtidige opplegg for kommuneøkonomien. Dette gjelder bl.a.:

- den generelle utviklingen av de frie inntektene

- endringer innenfor inntektssystemet
- endringer av øremerkede tilskudd og Sandefjords andel av disse
- fremtidig rentenivå
- Regjeringens forutsetninger om lønns- og prisvekst neste år samt prisveksten på kommunal tjenesteyting

Rådmannens forslag til økonomiplan vil som hovedregel følge samme forutsetninger som lagt til grunn i statsbudsjett. Dersom disse avviker fra forutsetningene i rammesaken, vil de økonomiske konsekvensene bli innpasset i høstens budsjettforslag.

Før rådmannen legger frem forslaget til økonomiplan, vil regnskapet etter utløpet av 2. tertial bli gjennomgått. Dersom det da avdekkes avvik i forhold til inneværende års justerte budsjett, kan dette påvirke kommunens handlefrihet i kommende økonomiplan, både i positiv og negativ retning. På nåværende tidspunkt forutsettes imidlertid ingen avvik i forhold til bystyrets reviderte budsjett, slik dette fastlegges etter behandlingen av regnskapssaken etter 1. tertial.

10 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

I et langsiktig perspektiv må drifts- og investeringsutgifter balansere med kommunens inntekter. God økonomistyring er ikke et mål i seg selv, men en viktig forutsetning for å kunne oppnå kommunens målsetting om å maksimere innbyggernes velferd over tid. Det har vært et prinsipp i Sandefjord kommune å sette tæring etter næring og ikke skyve utfordringer foran seg. Rådmannen anbefaler å holde fast ved dette prinsippet. Det planlegges derfor med å gjennomføre tiltak for å opprettholde målsettingen om langsiktighet i forvaltningen av kommunens økonomiske ressurser.

Størrelsen på omstillingstiltakene i driften er dimensjonert i forhold til forventede inntekter og en fremtidig vekst i evnen til å finansiere årlige investeringer uten økt opplåning. Dette vil likevel ikke gi mulighet for å realisere alle investeringsbehov.

Selv om rammene er trange og rådmannen legger frem et balansert budsjett, er det mulig å gjøre endringer ved den folkevalgte behandling av saken. Det er mulig å endre på profilen på kommunens tjenestetilbud i forhold til rådmannens anbefaling ved å prioritere et område på bekostning av et annet. Det er også mulig å øke investeringsevnen ved å redusere driften ytterligere. I tillegg er det mulig å øke inntektene for å redusere behovet for innsparinger, for eksempel ved å innføre eiendomsskatt eller ved økte betalingssetser. Kommunen har også finansiell handlefrihet til å kunne skyve utfordringene noe lenger frem i tid, men dette vil føre til enda større utfordringer i neste omgang. Rådmannen har derfor ikke anbefalt en slik løsning.

KOMMUNENS FOND

Under vises en oversikt over kommunens fond med saldo pr. 01.01.09. I henhold til budsjett- og regnskapsforskriftene inndeles kommunens fond i 4 grupper (tall i 1.000-kr):

Type fond	Saldo
Fond ekskl. kraftfondet	
Bundne driftsfond	114.202
Disposisjonsfond	117.078
Bundne investeringsfond	10.839
Ubundne investeringsfond	25.709
Sum fond ekskl. kraftfond	267.828
Kraftfondet	1.053.652
Sum fond totalt pr. 01.01.09	1.321.480

Kraftfondet

Saldo på Kraftfondet er pr. 01.01.09 på 1.053.652.195 kr. Dette er 36.966.732 kr lavere enn saldo pr. 01.01.08 ettersom fondets negative avkastning i 2008 ble dekket ved å trekke på hovedstolen. Fondet blir ikke tilført midler for å opprettholde uendret kjøpekraft målt ved konsumprisindeksen.

Disposisjonsfond

Disposisjonsfond er midler som i utgangspunktet står til fri disposisjon for bystyret. Midlene kan brukes både til drifts- og investeringsformål. Enkelte av fondene er øremerket av bystyret. Bystyret kan fjerne øremerkingen etter eget ønske. Pr. 01.01.09 er samlet saldo 117,1 mill. kr, fordelt på følgende fond:

Disposisjonsfond (hele 1000 kr)	Saldo
Disposisjonsfondet	83.992
Disposisjonsfond til bruk neste år	21.246
Flyktningefondet	7.604
Disposisjonsfond Havnevesenet	2.224
Fond innkjøpssamarbeid	611
Fond til veivedlikehold	1.008
Viltfond	8
Frivillighetssentralen	385
Sum disposisjonsfond pr. 01.01.09	117.078

- *Disposisjonsfondet* benyttes bl.a. ved salderinger i forbindelse med årsbudsjett, økonomiplan og ved regnskapsgjennomgangene. Saldo var ved årsskiftet ca. 84 mill. kr. Normalt sett vil rådmannen ved fremlegget av rammesaken og budsjettet, holde tilbake ca. 10 mill. kr samlet på disposisjonsfondet og kapitalfondet ved utløpet av økonomiplanperioden. Se forøvrig egne vedlegg om disse fondene.
- *Disposisjonsfond til bruk neste år* "fylles" opp i forbindelse med regnskapsavslutningen med midler som forutsettes benyttet til spesielle formål året etter.
- *Flyktningefondet* brukes til å utjevne utgifter kommunen har til flyktninger over tid. Kommunen mottar tilskudd pr. flyktning i opptil 5 år mens utgiftene som regel fordeler seg over en lengre periode.

- *Disposisjonsfond Havnevesenet* gjelder avsatte midler fra småbåthavner til fornyelse og vedlikehold av anlegg.
- *Fond innkjøpssamarbeid* benyttes til balansering av utgifter og inntekter knyttet til Vestfold Offentlige InnkjøpsSamarbeid (VOIS) hvor Sandefjord kommune har sekretariatsfunksjonen.
- *Fond til veivedlikehold* er avsatte "overskudd" enkelte år på tilskudd fra fylket til vedlikehold av fylkesveier og skal brukes år hvor det kreves vedlikehold utover det årlige tilskuddet.
- *Viltfond* brukes til å balansere utgifter og inntekter knyttet til viltforvaltningen.
- *Frivillighetsentralen*. Sandefjord kommune fører regnskap for frivillighetsentralen. "Overskudd" i regnskapet settes av på et fond som skal benyttes til utskifting av biler.

Bundne driftsfond

Bundne driftsfond består av midler som etter lov, forskrift eller av eventuell giver er øremerket for bestemte driftsformål. Pr. 01.01.09 er bundne driftsfond på 114,2 mill. kr.

Fond	Saldo
Selvkostfond VAR, feiervesenet og bygningsseksjonen	47.227
Museumsfondet	137
Havnefondet	31.475
Innskudd småbåthavner	261
Tapsfond formidlingslån	3.754
Bundne fond barnehagepolitisk plan	20.542
Diverse prosjektmidler	724
Diverse gavefond	3.992
Bundne driftsfond til bruk neste år	6.090
Sum fond pr. 01.01.09	114.202

- *Selvkostfond VAR, feiervesenet og bygningsseksjonen* benyttes til å balansere utgifter og inntekter knyttet til selvkostområdene de enkelte år.
- *Museumsfondet* er donasjoner som disponeres av museumsstyret.
- *Havnefondet* benyttes til å balansere utgifter og inntekter knyttet til havnekassen. Avgifter som kommunen oppbærer etter havneloven, skal bare benyttes til havneformål.
- *Innskudd småbåthavner* består av leietageres innskudd, som skal utbetales ved opphør av leie.
- *Tapsfond for formidlingslån* utgjør ca. 4,0 mill. kr. Dette er tilskuddsmidler fra Husbanken som kommunen kan holde tilbake for å dekke ev. tap på lån gitt etter 1996.
- *Bundne fond barnehagepolitisk plan* benyttes til å balansere kommunens kostnader og inntekter til barnehager i forhold til gjeldende regelverk.
- *Diverse prosjektmidler* består av tilskuddsmidler som av ulike grunner må forskyves fra ett år til et annet. For 2009 består dette bl.a. av *midler knyttet til innkjøpsavdelingen, sykkelbyprosjekter og sikring av bygninger*.
- *Diverse gavefond* består av pengegaver gitt til formål innenfor helse- og sosial.

Ubundne investeringsfond

Dette er frie midler som kun kan benyttes til investeringsformål. Pr. 01.01.09 er samlet saldo 25,7 mill. kr, fordelt på følgende fond:

Fond	Saldo
Kapitalfondet	-
Tomtefondet	13.629
Boligfondet	1.591
Bufferfond formidlingslån	9.837
Fond vedr. prosjekter	652
Sum fond pr. 01.01.09	25.709

- *Kapitalfondet* benyttes i hovedsak til delfinansiering av investeringer i budsjettet. Se for øvrig eget bilag vedr. dette fondet.
- *Tomtefondet* brukes til å saldere tomtefeltregnskapet.
- *Boligfondet* brukes ved kjøp og salg av kommunale boliger.
- *Fond vedr. prosjekter* gjelder flere mindre prosjekter.

Bundne investeringsfond

Når kapitalinntekter til bestemte formål ikke fullt ut medgår til dekning av utgifter/utbetalinger på investeringsregnskapet for det året de inntektsføres, må disse avsettes. Dette kan f.eks. gjelde øremerkede investeringstilskudd. Avsetning foretas i så fall til bundne investeringsfond. Bruk av slike avsetninger kan kun skje til det formål de opprinnelige inntektene var forutsatt nyttet til, dersom ikke annet angis av det eksterne organ som har foretatt øremerkingen.

Pr. 01.01.09 utgjør bundne investeringsfond 10,8 mill. kr. Dette består av *tilfluktsromfondet* på 4,4 mill. kr og *fond til innfrielse av formidlingslån og startlån* (mottatte ekstraordinære innbetalinger/ innfrielse fra publikum) på ca. 6,4 mill. kr.

DISPOSISJONSFONDET

(nominelle, hele tusen kroner)

Saldo pr. 01.01.2009		83 992
Til finansiering av investeringsprosjekter i vedtatt øk.plan	-24 653	
Saldering i revidert øk.plan (by.sak 04/09)	-6 096	
Til finansiering av etterslep på investeringer fra 2008 (by.sak 19/09)	-29 438	
Kjøp av Napergården (f.sak /09)	-7 100	
1.-tertial: Saldering	283	
<u>Netto vedr. "Investeringsprosjekter"</u>	--->	<u>-67 004</u>
<u>Netto vedr. "Diverse kapitalformål"</u>	--->	<u>-</u>
Regnskapsm. mindreforbruk 2008 (i alt 29,887 mill. kr) (by.sak 19/09)	25 907	
<u>Netto vedr. driftsregnskapet</u>	--->	<u>25 907</u>
<u>Netto bruk av disp.fondet 2009</u>		<u>-41 097</u>
Saldo pr. 31.12.2009		42 895
<u>Til finansiering av investeringer</u>	<u>-28 587</u>	
<u>Netto bruk av disp.fondet 2010</u>	--->	<u>-28 587</u>
Saldo pr. 31.12.2010		14 308
<u>Til finansiering av investeringer</u>	<u>-2 039</u>	
<u>Netto bruk av disp.fondet 2011</u>	--->	<u>-2 039</u>
Saldo pr. 31.12.2011		12 269
<u>Til finansiering av investeringer</u>	<u>-1 996</u>	
<u>Netto bruk av disp.fondet 2012</u>	--->	<u>-1 996</u>
Saldo pr. 31.12.2012		10 273
Avsatt fra driftsbudsjettet		
<u>Til finansiering av investeringer</u>	<u>-2 860</u>	
<u>Netto bruk av disp.fondet 2013</u>	--->	<u>-2 860</u>
Saldo pr. 31.12.2013		7 413

KAPITALFONDET

(nominelle, hele tusen kroner)

Saldo pr. 01.01.2009	-
Tilfeldig salg av tomter	200
Avviklet bufferfond vedr. formidlingslån (by.sak 04/09)	10 000
Salg av Klaveneslåven (19 /09)	6 000
Utgift ifm. salg av Kilgata 18b og 20 (by.sak 19/09)	-50
"Salg" av avtale om overskuddsdeling i Torggarasjen (by.sak 19/09)	1 683
1.-tertialsaken: Til dekn. av tap på formidlingslån (by.sak /09)	-165
1.-tertialsaken: Korr. vedr. Klaveneslåven (by.sak /09)	-200
Netto vedr. "Diverse kapitalformål"	---> 17 468
Til finansiering av investeringsprosjekter i vedtatt øk.plan	-13 000
Til finansiering av etterslep på investeringer fra 2008 (by.sak 04/09)	-1 783
Netto vedr. "Investeringsprosjekter"	---> -14 783
Netto bruk av kapitalfondet 2009	2 685
Saldo pr. 31.12.2009	2 685
Tilfeldig salg av tomter	200
Salg av Hystadveien 11 (netto)	10 000
Til finansiering av investeringsprosjekter:	-10 000
Netto bruk av kapitalfondet 2010	---> 200
Saldo pr. 31.12.2010	2 885
Tilfeldig salg av tomter	205
Ekstraordinært uttak fra tomtefondet	21 012
Til finansiering av investeringsprosjekter	-21 012
Netto bruk av kapitalfondet 2011	---> 205
Saldo pr. 31.12.2011	3 090
Tilfeldig salg av tomter	210
Til finansiering av investeringsprosjekter	-
Netto bruk av kapitalfondet 2012	---> 210
Saldo pr. 31.12.2012	3 300
Tilfeldig salg av tomter	215
Til finansiering av investeringsprosjekter	-
Netto bruk av kapitalfondet 2013	---> 215
Saldo pr. 31.12.2013	3 515

INVESTERINGER 2010-2012 I VEDTATT ØKONOMIPLAN FOR 2009-2012

Tabellen nedenfor viser den reviderte økonomiplanens planlagte prosjekter for 2010-2012 med tilhørende driftskonsekvenser (i 2009-kr). I forhold til investeringsoversikten i økonomiplanen for 2009-2012 som ble vedtatt i desember i fjor (budsjettdokumentets bilag 2, side 256) er innværende års investeringer (med tilhørende driftskonsekvenser) trukket ut. I tillegg er 2 mill. kr til miljørettet helsevern i skoler og barnehager og 0,4 mill. kr til foajé i Hjertnes trukket ut ettersom disse investeringene er flyttet til 2009 (by.sak 04/09 *Endringer i budsjett og økonomiplan med bakgrunn i nye forutsetninger*).

Investeringsprosjekter 2010-2012 i gjeldende økonomiplan for 2009-2012

Prosjekter (beløp i 1 000 2009-kr)	2010			2011			2012			2010-2012	
	Brt.	Nto.	Drift	Brt.	Nto.	Drift	Brt.	Nto.	Drift	Brt.	Nto.
Sentraladministrasjonen											
Sum sentraladministrasjonen											
Skole- og barnehageformål											
1 Bugården u.skole (utvidelse/ombygging)	500	500		1 500	1 500		25 000	25 000		27 000	27 000
2 Framnes skole paviljong				1 500	1 500	75			170	1 500	1 500
3 Haukerød skole (paviljong)	1 500	1 500	75			170			170	1 500	1 500
4 ENØK, skoler	500	500	-50	600	600	-100	600	600	-150	1 700	1 700
6 Grenda barnehage - nye lokaler	850	850		13 700	13 700					14 550	14 550
Sum skole- og barnehageformål	3 350	3 350	25	17 300	17 300	145	25 600	25 600	190	46 250	46 250
Helse- og sosialformål											
7 Nytt sykehjem	90 000	51 600				26 500			26 500	90 000	51 600
9 Bofellesskap for 8 psykisk utv.hem mede	100	100	700			700			700	100	100
10 Bofellesskap for 8 pers. med psykiske lidelser	100	100	300			300			300	100	100
11 17 samlok. leiligh. for pers. med psykiske lidelser				100	100	400			400	100	100
Sum helse- og sosialformål	90 200	51 800	1 000	100	100	27 900			27 900	90 300	51 900
Kultur- og fritidsformål											
12 Nye gravlunder	470	470	25	470	470	50	470	470	75	1 410	1 410
13 Oppfølging av rehabiliteringsplan for idrett	2 000	2 000	60	2 000	2 000	100	2 000	2 000	125	6 000	6 000
14 Opparbeidelse/rehabilitering av friområder	260	260	15	260	260	30	260	260	45	780	780
15 Nytt flygel				900	900					900	900
Sum kultur- og fritidsformål	2 730	2 730	100	3 630	3 630	180	2 730	2 730	245	9 090	9 090
Tekniske formål											
19 Brannoppgradering	400	400		400	400		400	400		1 200	1 200
20 SD-anlegg	200	200		200	200		200	200		600	600
21 ENØK-tiltak diverse bygg	200	200	-25	200	200	-50	200	200	-75	600	600
22 Kjøp og salg av boliger	4 000			4 000			4 000			12 000	
23 Diverse mindre grunnkjøp	100	100		100	100		100	100		300	300
24 Utskifting biler og maskiner	2 000	1 900		3 000	2 500		3 000	2 500		8 000	6 900
25 Sykkelby	4 000	4 000	50	4 000	4 000	100	2 000	2 000	140	10 000	10 000
26 Diverse tiltak vei	2 000	2 000	36	2 000	2 000	72	2 000	2 000	108	6 000	6 000
Sum tekniske formål ekskl. selvkostomr.	12 900	8 800	61	13 900	9 400	122	11 900	7 400	173	38 700	25 600
Sum inv. og driftskons. ekskl. selvk.omr.	109 180	66 680	1 186	34 930	30 430	28 347	40 230	35 730	28 508	184 340	132 840
Investeringer i selvkostomr.:											
31 Utskifting biler og maskiner	1 000	1 000								1 000	1 000
32 Sanering avløp	11 900	11 900	30	11 900	11 900	60	11 900	11 900	90	35 700	35 700
33 Sanering overløp	1 650	1 650		1 650	1 650		1 650	1 650		4 950	4 950
34 Renseanlegget: Oppgraderer pumpestasjon	820	820		820	820		820	820		2 460	2 460
36 Renseanlegget: Bedret	2 600	2 600								2 600	2 600
37 Renseanlegget - gasspose til gassmotor	1 550	1 550								1 550	1 550
38 Utbygging i henhold til hovedplan vann	7 150	7 150	47	4 600	4 600	87	6 200	6 200	134	17 950	17 950
39 Beredskapstiltak vann	500	500		500	500					1 000	1 000
40 Renseanlegget - planlegging av	500	500		500	500					1 000	1 000
41 Hovedplan avløp	350	350								350	350
Sum invest. selvkostomr. (VAR mm.)	28 020	28 020	77	19 970	19 970	147	20 570	20 570	224	68 560	68 560
Sum tekniske formål	40 920	36 820	138	33 870	29 370	269	32 470	27 970	397	107 260	94 160
Sum inv. og driftskonsek.	137 200	94 700	1 263	54 900	50 400	28 494	60 800	56 300	28 732	252 900	201 400